

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

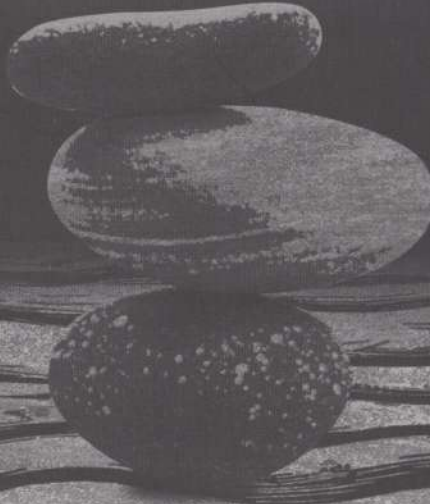
- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

1993

NOBEL
EDEBİYAT
ÖDÜLÜ

Toni Morrison Resitatif*

Türkçesi: Seda Çıngay Mellor

*Zadie Smith'in
önsözüyle*

*SEL

2.
BASKI

RESİTATİF*

TONI MORRISON (Chl e Anthony Wofford, 1931-2019), Howard ve Cornell  niversitelerinde edebiyat eğitimi aldı. Tezini Virginia Woolf ve William Faulkner'ın eserleri üzerine hazırladı. Texas Southern  niversitesi'nde ve Howard'da İngilizce dersleri verdi. İlk romanı *En Mavi Göz*' n tohumlarını da Howard'da katıldığı bir yazı grubunda attı. Daha sonraki yıllarda edit rl ğ n yanı sıra akademide ders vermeyi sürdürdü. 1989-2006 yılları arasında Princeton Üniversitesi Beğeri Bilimler kürsüsünde görev yaptı.

National Book Critics Circle Award, American Book Award, Presidential Medal of Freedom, National Humanities Medal ve *Sevilen* adlı kitabıyla Pulitzer gibi pek çok önemli ödüle layık görülen Toni Morrison, 1993 yılında Nobel Edebiyat  d l 'n  kazanarak, bu ödülün verildiği ilk siyahi kadın oldu. *Resitatif*, çoğunlukla roman ve nadi-ren de olsa deneme türünde eserler kaleme almığ yazarın tek öykü çalışmasıdır.

Aşk, Caz, Cennet, En Mavi Göz, Katran Bebek, Merhamet,  tekilerin Kökeni, Resitatif, Sevilen, Sula, Süleyman'ın şarkısı, Tanrı  ocuğu Korusun, Yuva ve Görünmez Mürekkep yayınevimiz tarafından yayınlanmıştır.

***SEL YAYINCILIK**

Kuloğlu Mahallesi, Turnacıbaşı Caddesi,
No: 17, Beyoğlu – İstanbul
Tel: (0212) 516 96 85

<http://www.selyayincilik.com>

e-posta: halklailiskiler@selyayincilik.com

SATIŞ - DAĞITIM:

Çatalçeşme Sokak, No: 19/1

Cağaloğlu – İstanbul

e-posta: siparis@selyayincilik.com

Tel: (0212) 522 96 72 Faks: (0212) 516 97 26

***SEL YAYINCILIK: 1164**

ISBN: 978-625-737-074-5

RESİTATİF

Toni Morrison

Öykü

Türkçesi: Seda Çingay Mellor

Özgün Adı:

Recitatif

© Toni Morrison, 1983

© Önsöz, Zadie Smith, 2022

© Sel Yayıncılık, 2022

Genel yayın yönetmeni: Bilge Sancı

Editör: Volkan Atmaca

Kapak tasarımı: Aslı Sezer

Sayfa tasarımı: İklime Yılmaz

1. Baskı: Haziran 2022

2. Baskı: Aralık 2023

Baskı ve Cilt: Yayıncılık Matbaası

Fatih Sanayi Sitesi, 12/197-203

Topkapı-İstanbul, 567 80 03

Sertifika No: 44865

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Toni Morrison

Resitatif

Zadie Smith'in önsözüyle

Türkçesi: Seda Çingay Mellor

Öykü

ÖNSÖZ

ASLINDA BİRİ VARMIŞ

Zadie Smith

Toni Morrison 1980 yılında biricik öyküsü *Resitatif*'i yazmaya oturdu. Sadece tek bir öyküsü olması Morrison'ın külliyatıyla uyuşuyor. Çalakalem yazılmış tek bir Morrison makalesi ya da “gelgeç denemesi” yoktur, romanlarında dolguya rastlanmaz, havanda su dövmez, anayoldan sapmaz. Tümü de belli hedefler ve niyetlerle yazılmış on bir romanı ve bir de öyküsü var. Bunun ne kadar da sıradışı bir şey olduğunu söylersek mübalağa etmiş olmayız. Çoğu yazar karanlıkta çalışır, hiç değilse kısmen: bilinçaltında, tökezleyerek, darmadağınık ilerleyerek, bazen kestirme yollara saparak, sık sık çıkmaz sokaklara vararak. Morrison hiçbir zaman böyle değildi. Belki de üzerinde hissettiği sorumluluğun ağırlığı buna izin vermedi. O son kitap *The Source of Self-Regard*'da,*

* Toni Morrison'ın seçme yazıları ve konuşmalarından oluşan “Özsaygının Kaynağı” (çev. M. Barış Gümüşbaş) yayın programımızdadır. (e.n.)

kendi romanlarının şaşırtıcı derecede ayrıntılı bir biçimde kaleme alınmış özeleştirilerini okumak, bir edebiyat laboratuvarı teknisyeninin mühendislik marifetiyle bir deneyi tersten icra etmesini gözlemlemek gibiydi. Zihnimde Morrison'ı eşsiz kılan işte bu şiirsel biçim ve bilimsel yöntem karışımıdır. Bu da kuşkusuz Morrison'ın çalışmalarına yönelik her yakın okuma alıştırmasını son derece tatminkâr kılmaktadır, çünkü insan hiçbir şeyin, baştaki en küçük bir niyetin bile tesadüfe bırakılmadığından –her sayfada, her satırda– kesinkes emin olabiliyor. Morrison *Resitatif*'teki niyetini açıkça dile getirmiş. Elinizde tuttuğunuz bu olağanüstü öykünün “ırksal kimliğin hayati önem taşıdığı, farklı ırklardan iki karakterle ilgili bir anlatıdan her türlü ırksal kodlamanın silinmesini amaçlayan bir deney” olması özellikle murat edilmiş.¹

Bahsedilen karakterler Twyla ile Roberta, iki yoksul kız, sekiz yaşındalar ve devlet koruması altındalar, St. Bonaventure sığınma evinde birlikte dört ay geçiriyorlar. Haklarında öğrendiğimiz ilk şey Twyla'dan: “Annem bütün gece dans etmişti, Roberta'nınki de hastaymış.” Çok geçmeden, ikisinin birlikte 406 numaralı odaya yerleştirildiğini öğreniyoruz: “apayrı bir ırktan bir kızla yabancı bir yere tıkalıp kalmak.” Ne kadar yakın okuma yaparsak yapalım asla öğ-

1 Toni Morrison, *Playing in the Dark: Whiteness and the Literary Imagination* (New York: Vintage, 1993), Önsöz, xi.

renemeyeceğimiz şey, bu kızların hangisinin siyah, hangisinin beyaz olduğu. Varsayabiliriz, ısrar edebiliriz ama emin olamayız. Üstelik de büyüdüklerine, birer yetişkin olduklarında arada sırada karşı karşıya geldiklerine tanıklık etmemize rağmen. Konuştuklarında sohbetlerine kulak misafiri oluyor, giysilerini inceliyor; eşleriyle, işleriyle, çocuklarıyla, yaşamlarıyla ilgili bilgiler ediniyoruz. Asıl önemli ayrıntı ise gizli tutuluyor. Bir öykülük bir bulmaca, bir oyun. Yalnız Toni Morrison oyun oynamıyor. *Resitatif*'in bir deney olduğunu söylerken ciddiydi. Burada denek de okur.

Ama bu felsefi² zekâ oyununun dâhice kurgusunun derinlerine dalmadan önce, başlık uzun uzun ve yakından incelenmeyi hak ediyor:

Recitatif, recitative: cins isim

1. Opera, oratoryo ve kantatların anlatı ve diyalog kısımlarında yaygın olarak görülen türden, aynı nota üzerinde pek çok sözcükle sıradan konuşma ritminde yapılan makamlı okuma: *resitatif şarkı*.
2. (eski) Herhangi bir dile mahsus tonlama veya ritim.

2 Morrison'ın filozof John Rawls'ı okuyup okumadığını bilmiyorum ama *Resitatif*'in önermesi ile Rawls'ın "bilinmezlik perdesi"nin yapısının örtüşmesi merak uyandırıcı.

Morrison'ın müziği “sıradan konuşmayla” başlıyor. Kulağı keskindi, Afrikalı Amerikalı konuşma kalıplarını Amerikan toplumundaki hâkim eğilimin itibarsızlaştırmalarından kurtarmak da erken dönem çalışmalarının belirgin niteliklerinden biriydi. Gelgelelim bu öyküde “sıradan konuşma” yakalama görevi kasten karmaşık hale getirilmiş. Pek çok sözcük “aynı nota üzerinde söylenmek” için orada bulunuyor. Yani bir Twyla'nın sözcüklerini bir Roberta'nın sözcüklerini duyuyoruz ve bu sözcükler birbirinden tamamen ayrıştırılmış olmasına karşın onları *gerçekten istediğimiz biçimde* ayrıştırmayı başaramıyoruz. Tahayyül edilmesi kolay ama uygulanması zor bir deney. İşleyebilmesi için her sözcük öbeğini, karakteristik “siyah” ve karakteristik “beyaz” Amerikalı konuşma tarzlarının tam arasında kalacak şekilde yazmak zorundasınız. Bu da ırksal kodlar konusunda müteyakkız, sınıflandırmada mahir; çoğu kişinin, kullandıkları lisana “mahsus” tonlamalar ve ritimler sayesinde konuşmacının siyah mı yoksa beyaz mı olduğunu gözü kapalı anlayabileceğine inandığı kartal gözlü bir ülkede tam bir ip cambazlığı.

Lisandan da öte, ırk ayrımcılığı yapılan bir sistemde akla gelebilecek her şey bir gruba ya da diğerine “mahsus” addedilir. Bir karakterin yediği yemekler, sevdiği müzikler, nerede yaşadığı, ne iş yaptığı. Siyah şeyler, beyaz şeyler. Bizim halkımıza mahsus şeyler, onların halkına mahsus şeyler. Ama *Resitatif*'in sorduğu sorulardan biri tam da bu “mahsus” tabirinin gerçekte neyi imlediği. Zira sözcüğü farkına varmadan çeşitli anlamlarda kullanıyoruz.

Şöyle ki:

Ayırt edici özellik
Münhasıran aidiyet
Asli bir nitelik

Bu üçü aynı şeyler değil. İlki bir eğilimi işaret ediyor, ikincisi bir tür sahiplik iması içeriyor, üçüncüsü de özden, dolayısıyla değişmez doğa yasalarından bahsediyor. *Resitatif*'te bu farklılıkların büyük önem arz ettiğini göreceğiz.

Resitatif'in büyüleyici gücü büyük oranda “mahsus” sözcüğünün ilk tanımında yatıyor: *ayırt edici özellik*. Okurlar olarak, sergilenen çeşitli özellikleri acilen sınıflandırmak istiyoruz. Ama nasıl? *Annem bütün gece dans etmişti, Roberta'nınki de hastaymış*. Peki, o halde, nasıl bir anne bütün gece dans eder? Siyah bir anne mi yoksa beyaz bir anne mi? Peki kimin annesinin hasta olması daha muhtemel? Roberta, Twyla'dan daha siyah bir isim mi? Yoksa tersi mi? Ya ses? Twyla hikâyeyi birinci tekil şahısla anlatıyor, öyleyse sağduyulu bir yaklaşımla, siyah kız odur mutlaka diye düşünebiliriz, zira yazar da siyah. Ama bu “öyledir mutlaka” çıkarımının, yazarlık konusunda, önümüze serilen karmaşık deneye kesinlikle değmeyecek, hayli sığ ve otobiyografik fikirlere dayandığını fark etmek için çok da soru sormaya gerek yok. Ayrıca Morrison hiçbir zaman yoksul bir çocuk olarak herhangi bir devlet kurumunda bulunmadı, siyahlarla beyazların

birlikte yaşadığı Ohio eyaletinin Lorain kentinde sıkı bir işçi sınıfı üyesi olarak yetişti; zaten otobiyografi de eserlerinde çok güçlü bir öge değil. Hayır, burada otobiyografiyle pek bir yere varamayacağız. Öyleyse Twyla'ya biraz daha yakından kulak kabartalım:

Ve Mary, kendisi annem olur, haklıydı. Arada sırada dans etmeye bana önemli bir şey söylemeye yetecek süre kadar ara verirdi, söylediği şeylerden biri de saçlarını hiç yıkamadıkları ve tuhaf koktuklarıydı. Roberta kesinlikle öyleydi. Tuhaf kokuyordu yani. Öyle ki Koca Bozo (kimse ona asla Bayan Itkin demezdi, tıpkı kimsenin asla St. Bonaventure demediği gibi), "Twyla, bu Roberta. Roberta, bu da Twyla. Hadi kaynaşın," dediğinde, "Annem beni bu odaya koymanızdan hoşlanmayacak," dedim.

Oyun içinde oyun. Morrison, *asli bir niteliği* ima edebilecek her detayı es geçiyor; kızların birine ya da diğerine *münhasıran ait* olabilecek her ne varsa hepsinden kurnazca kaçınıyor ve bizi, algılayış biçiminizin doğasına göre Twyla'nın bir anda siyahtan beyaza, sonra tekrar siyaha kaydığı o rahatsız, aldatıcı *ayırt edici özellikler* âleminde oturmaya zorluyor. Hani şu rengi konusunda kimsenin bir türlü uzlaşmadığı internetteki elbise gibi...*

* 2015 yılında Caitlin McNeill adlı bir kişinin sosyal medyada paylaştığı görüntüde bir elbisenin renginin kimisine aslında olduğu gibi mavi ve siyah görünürken kimisine altın sarısı ve beyaz görünmesi üzerine oluşan, bilimsel açıklamaların birbirini kovaladığı medyatik gündeme atıf yapıyor. (e.n.)

Resitatif'i öğrencilerle okuduğunuzda, bu sorunun cevabını bulmaya çalışırken bir an gelir bütün sınıf huzursuzlanır, bunun sebebi belki soruyu cevaplama girişimlerinin çoğunun genelde karakterden çok okuru ifşa etmesidir.³ Örneğin Twyla St. Bonaventure'daki yemeklere bayılır, oysa Roberta nefret eder. (Yemekte Spam marka et konservesi, Salisbury usulü biftek, meyve kokteylli jöle vardır.) Twyla siyah mı? Twyla'nın annesinin akşam yemeğinden anladığı "patlamış mısırla bir kutu Yoo-hoo." Twyla beyaz mı?

Twyla'nın annesinin görünüşü:

Nefret ettiğim o yeşil pantolonu giymişti. (...) Bir de cep astarları fena halde yırtılmış olduğundan elini cebinden çekiştirerek çıkarmak zorunda kaldığı o kürk ceket. (...) [Çünkü] poposunun iyice göze batmasına yol açan o çirkin yeşil pantolonla bile o kadar güzeldi ki.

Roberta'nın annesinin görünüşü:

Kadın iriydi. Bütün erkeklerden iriydi, göğsünde de hayatımda gördüğüm en büyük haç vardı. Yemin ederim haçın kolları on beşer santimdi. Kadının büktüğü koluna da yeryüzündeki İncilerin en kocamarı sıkıştırılmıştı.

3 Edebiyat eleştirmeni Elizabeth Abel, "Black Writing, White Reading: Race and the Politics of Feminist Interpretation" da çoğu beyaz okurun Twyla'yı beyaz olarak gördüğünü, öte yandan çoğu siyah okurun da Twyla'nın siyah olduğunu düşündüğünü öne sürüyor.

Faydası oldu mu? Bir Pazar günü iki anne birden kızlarını ziyarete gelip de Roberta'nın annesi Twyla'nın annesiyle el sıkışmayı reddedince bulmacanın çözüldüğünü zannedebiliriz. Ama bir an düşündükten sonra, dindar, dik kafalı, hastalıklı siyah bir annenin, ahlaksız, hızlı yaşayan, paçoz, durmadan dans eden beyaz bir annenin elini sıkmayı reddetmesinin de aynı derecede ihtimal dahilinde olduğunu kavrarız. Keskin farklılıklarına karşın Twyla ile Roberta'nın St. Bonaventure sınırları içinde aynı düşük statüyü paylaşmaları da işleri iyice karıştırır. Twyla durumu şöyle görmektedir:

Başta birbirimizden pek o kadar hoşlanmamıştık ama başka kimse bizimle oynamaya yanaşmıyordu, çünkü güzel ana babaları gökyüzünde olan gerçek yetimler değildik. Terk edilmiştik. New York City'li Puerto Ricolular ve taşralı Kızılderililer bile bizi görmezden geliyordu.

Bu noktada pek çok okur, Morrison'ın kasten çıkardığı şeyleri yeniden yerli yerine koyma konusunda biraz umutsuzluğa kapılmaya başlayacaktır. Siz de satır aralarını didik didik okumaya koyulursunuz:

Sekiz yaşındaydık ve derslerden sürekli sıfır alıyorduk. Ben, okuduğumu ya da öğretmenin söylediklerini hatırlayamadığım için. Roberta ise hiç okuyamadığı ve öğretmeni dinleme zahmetine bile girmedigi için.

Okuldaki başarısızlığın hangi türlü daha siyah? Hangi yoksullar bu kadar kötü besleniyor ya da kötü yemeklere böyle minnettar kalıyor? Yoksul siyahlar mı, yoksul beyazlar mı? Yoksa ikisi birden mi?

Okur olarak, bu tür soruların biraz yakışksız kaçtığını bilirsiniz ama can çıkmadan huy çıkmaz. Bilmek zorundasınız. Böylece başka bir açıdan bakmayı denersiniz. Ayrıntılara dalarsınız.

- a. Twyla'nın annesi Pazar günü görüşmesi için kızına yiyecek bir şey getirmiyor.
- b. Kızını şapelde görünce "Twyla, bebeğim!" diye bağırıyor.
- c. Güzel bir kadın.
- d. Lady Esther pudrası kokuyor.
- e. Tanrı'nın evinde şapka takmıyor.
- f. Roberta'nın annesi için "Kaltağa bak!" diyor ve "ayın boyunca bacaklarını bir üst üste atıp bir indirerek kıpırdanıp durdu."

Halbuki Roberta'nın annesi bol bol yemek getirmiş (Roberta yemekleri yemiyor) ama kimseye tek bir kelime etmiyor, öte yandan Roberta'ya yüksek sesle İncil okuyor. Burada bir sürü açık seçik fark var. Twyla da kesinlikle hepsini fark ediyor:

Bu işte bir yanlışlık var. Olmadık yiyecekler her zaman olmadık insanlarda. Belki daha sonra garsonluk işine girmemin sebebi budur: doğru yiyecekleri doğru insanlarla eşleştirmek için.

Kıskanmış gibi. Ama özlem, hınç ya da arzu vektörleri bize kimin kim olduğunu söyleyebilir mi? Twyla, daha fazla yemek getiren beyaz bir anneyi kıskanan siyah bir kız mı? Yoksa kimselerle el sıkışmayacak kadar sofu siyah bir anneye içerleyen beyaz bir kız mı?

Çocuklar adalet konusunu merak eder. Bazen aksi bir durumla karşılaşınca afallarlar. Kendi kendilerine şöyle derler: Bu işte bir yanlışlık var. Öte yandan çocuklar haksızlık, gaddarlık denemelerinde de bulunur. Yetişkin dünyasının yapısına gerilim testi uygulamak için. Kuralları tam olarak anlamak için. (Adaletle ilgili soruların pek çok yetişkin için münasebetsiz bir spekülasyondan ibaret olduğu gerçeği çocukların gözünden kaçmaz.) Çocukça bir gaddarlığa ilişkin bir anı üzerine kafa yorarlarken Twyla bambaşka bir ikili karşıtlıktan bahsediyor. Siyahla beyazı birbirinden ayıran tanıdık bir karşıtlık değil, sistemin içerisinde –içindeki konumları ne olursa olsun– yaşayanlar ile sistemin dışına itilmiş olanlar arasındaki ikili karşıtlık. Adı ağza alınmayanlar. Parayalar. Unutulmuş olanlar. Hiç kimseler. Çünkü St. Bonaventure’da, konumu Twyla’nınkinden de Roberta’nınkinden de daha aşağıda, çok daha aşağıda olan biri var. Adı Maggie:

Mutfakta çalışan, bacakları paranteze benzeyen kadın. (...) Maggie konuşamazdı. Çocuklar dilinin kesildiğini söylerdi ama bana kalırsa doğuş-

tan öyleydi: Dilsizdi. Yaşlıydı, teni kum rengiydi ve mutfakta çalışırdı. İyi biri olup olmadığını bilmiyorum. Paranteze benzeyen bacaklarını ve yürürken nasıl iki yana sallandığını hatırlıyorum sadece.

Maggie'nin ayırt edici bir lisanı yok. Hatta hiç lisanı yok. Bir keresinde okulun meyve bahçesinde düşmüş, yaşça büyük kızlar ona gülmüş, Twyla ile Roberta ise hiçbir şey yapmamış. Maggie, kendisi için bir şeyler yapabileceğiniz türden biri değil. Sadece alay konusu. "Gerçekten aptalca görünen küçük bir şapka takardı (kulaklıklı bir çocuk şapkası), boyu bizden çok da uzun değildi." St. Bonaventure'un toplumsal sistemi içinde Maggie bütün hiyerarşilerin dışında kalıyor. Yüzüne karşı her şeyi söyleyebileceğiniz biri. Canınızın istediğini yapabileceğiniz biri. Köle gibi. Hiç kimse olmak bu demek. Bunu fark eden Twyla ile Roberta, hiç kimse olmanın ne demek olduğuna karşı çocukça bir ilgi duyuyorlar:

"İyi de ya biri onu öldürmeye kalkarsa?" O zamanlar bunu merak ederdim. "Ya da ağlamak isterse? Ağlayabilir mi?"

"Tabii," dedi Roberta. "Ama sadece gözyaşı dökülebilir. Sesi çıkmaz."

"Çığlık atamaz mı?"

"Hayır. Hiç."

"Duyabiliyor mu?"

"Hadi seslenelim," dedim. Seslendik.

"Dilsiz! Dilsiz!" Başını çevirmedi.

“Çarpık bacak! Çarpık bacak!” Hiç oralı olmadı. Erkek bebeklere giydirilen şapkasının çene bağları bir taraftan öbürüne sallanırken kaykıla kaykıla yürümeye devam etti. Bence yanılmıştı. Bence duyabiliyordu ama belli etmiyordu. Sonuçta orada ona ettiğimiz onca hakareti duymasına karşın bizi şikâyet edemeyen birinin olduğunu düşündükçe bugün bile utanıyorum.

Zaman ileri sıçırıyor. St. Bonny’s’den önce Roberta ayrılıyor, birkaç ay sonra da Twyla gidiyor. Kızlar büyüyüp kadın oluyor. Yıllar sonra Twyla kuzeydeki bir Howard Johnson’s restoranında garsonluk yaptığı sırada içeri kim girse beğenirsiniz: Roberta. Bize tartışmamız için biraz daha ırksal ipucu veriliyor.⁴ O günlerde Roberta’nın saçları o kadar “kabarık ve karmakarışık ki” Twyla onun yüzünü zar zor seçebiliyor. Roberta atlet ile kısacık bir şort giymiş, saçı sakalı kabarık, kıllı iki adamın arasında oturuyor. Uyuşturucu kullanıyor gibi bir hali var. Roberta ile arkadaşları birazdan Hendrix’i görmeye gidecekler. Morrison’ın amacına bu kadar iyi hizmet ede-

4 Yazar gözüyle bakan bazı kimseler ırksal profil çıkarmak gibi yorucu bir işe biraz ara verip Morrison’ın sahneleri ve kahramanlarının ruh halini kurgulayışındaki zarafeti ve tutumluluğu hayranlıkla izlemek isteyebilir. İşte size yol kenarındaki bir restoranda ilk vardiyada çalışmanın uyandırdığı hisler: *Gelen giden pek yoktu, sonra altı buçuk civarında bir Greyhound otobüsü kahvaltı için durdu. O saatte güneş restoranın arkasındaki tepelerin üstüne tırmanmış olurdu. Restoran geceleri daha iyi görünüyor, sığınacak bir yeri daha çok andırıyordu ama muşambalardaki bütün çatlakları ortaya çıksa da, paspasçı çocuk ne yaparsa yapsın benekli zemin leş gibi görünse de güneşin içeri dolmasına bayıldım.*

bilecek başka bir sanatçı var mı? Hendrix'in saçları kabarık ve karmakarışık. Müziği siyah mı, beyaz mı? Siz seçin. Her halükârda, ("fileli biçimsiz saçları"yla) Twyla, Hendrix'in adını hiç duymamış, bir de üstüne Newburgh'da oturduğunu söyleyince Roberta ona gülüyor.

Amerika'da coğrafya, ırksal kodların temelini oluşturur, Manhattan'ın doksan kilometre kuzeyindeki Newburgh da ülkedeki ırk ayrımcılığının örnek şehirlerinden biridir. 1709'da kurulan Newburgh, Washington'ın Britanya'yla çatışmaların sona erdiğini duyurduğu, dolayısıyla Amerika'nın ulus olmaya başladığı yerdir. On dokuzuncu yüzyılda, hızla gelişmekte olan büyük bir kenti, sürekli büyüyen bir siyah orta sınıf nüfusu vardı. İkinci Dünya Savaşı'nın yarattığı üretim patlaması, Güney'in ırksal terörizminden kaçmaya can atan ve düşük ücretli iş arayan Afrikalı Amerikalı göçmenlerden oluşan bir dalgayı Newburgh'a getirdi ama savaşın sona ermesiyle iş bulma olanakları kurudu, fabrikalar güneye ya da yurtdışına taşındı. Morrison *Resitatif*'i yazdığı sırada Newburgh ekonomik olarak çökmüş bir kenti, "beyaz göç"le bir darbe yemişti, yoksullukla ve yoksulluğa eşlik eden şiddetle boğuşuyordu ve bir zamanlar güzelim bir yer olan nehir kıyısı "kentsel dönüşüm" adı altında buldozerlerle yıkılmıştı. Twyla, Newburgh'un eski ailelerinden birine mensup Newburgh'lu bir adamla evli; okur da bu adamın ırkının şifrelerini çözmeye davet ediliyor. ("James ile

babası balık tutmaktan ve beyzboldan bahsederler. Külüstür bir kayığa doluşmuş halde Hudson nehrinde gezindikleri gözümde canlanır.”) Öte yandan adamın, yirminci yüzyılda, bir zamanlar refah içinde yüzen şehirlerin federal hükümet tarafından kötü yönetilip yüzüstü bırakılmasını seyreden ülkedeki milyonlarca insandan biri olduğu da kesin. “Şimdi Newburgh nüfusunun yarısı devlet yardımıyla geçiyor ama kocamın ailesi için burası hâlâ maziden kalma bir taşra cenneti.” Derken, kent dizlerinin üstüne çökmüş, görkemli evler metruk ve kimsesiz kalmış, şehir merkezi boş vitrinlerle ve sokak köşelerinde başıboş dolaşan çocuklarla dolu çorak bir ülke haline gelmişken, yeni zenginler oraya taşınır. Eski evler elden geçirilip yenilenir. Bir şarküteri açılır. Ve iki kadın, tatsız geçen son görüşmelerinden tam on iki yıl sonra işte bu şarküteride yeniden karşılaşırlar, ancak bu defa her şey değişmiştir. Roberta kendine çekidüzen vermiş, zengin bir adamla evlenmiştir:

Ayakkabıları, elbisesi, her şeyi güzel, yaz havasında ve pahalıydı. Ona ne olduğunu öğrenmek için can atıyordum, nasıl olmuştu da Jimi Hendrix’ten, IBM yöneticileriyle ve doktorlarla dolu bir semt olan Annandale’e geçmişti? Kolay, diye düşündüm. Onlar için her şey ne kolay. Kendilerini dünyanın sahibi zannediyorlar.

Bulmacayı çözmeye kararlı –bulmacanın çözülebileceğine ya da mutlaka çözülmesi gerektiğine inanan– okur için bunun bir numaralı kanıt olduğu muhak-

kak. Her şey “onlar” sözcüğünde gizli. Kimi işaret ediyor bu sözcük? Kibirli siyahları mı? İmtiyazlı beyazları mı? Hangi renkten olursa olsun zenginleri mi? Kasabayı soylulaştıranları mı? Seçim sizin.

Tesadüf bu ya, kısa süre önce Annandale’deydim; postanenin kapısındaki kuyrukta beklerken bir yandan da duvara yapıştırılmış resmi tatil günlerini dalgın dalgın inceliyor, Amerikan takviminde tartışmasız kabul edilen tek günün 1 Ocak olduğunu düşünüyordum. Twyla ile Roberta için de durum aynı; müşterek geçmişlerinin her unsuru tartışmalı:

“Ah, Twyla, o günlerde nasıldı biliyorsun: siyah-beyaz. Her şey nasıldı biliyorsun.”

Ama bilmiyordum. Ben tam aksi olduğunu zannediyordum. (...) İnsan Howard Johnson’s’da her şeyi görürdü, o günlerde siyahlar beyazlarla gayet iyi geçinirdi.

Aralarındaki en tartışmalı unsur ise Maggie. Maggie, Roberta ile Twyla’nın Columbus Günü, onların Şükran Günü. Maggie’ye ne olmuştu acaba? *Resitatif*’in başında, teni kum renkli Maggie’nin “düştüğü” bilgisi verilmişti bize. Sonrasında Roberta, Maggie’nin yaşça büyük kızlar tarafından yere devrildiği konusunda ısrar ediyor. Twyla öyle bir şey hatırlamıyor. Daha sonrasında Roberta bu defa Maggie’nin siyah olduğunu ve Twyla’nın kadını itip yere düşürdüğünü iddia ediyor; bu da, onu ittiğini hatırlamak şöyle dursun, Maggie’nin siyah olduğunu bile hatırlama-

yan (“Öyle bir şeyi unutmazdım. Yoksa unuttur muydum?”) Twyla’da epistemolojik bir krize yol açıyor. Derken Roberta ikisinin de “çığlık dahi atamayan siyah bir kadını” itip tekmelediğini iddia ediyor. İddiaların bu şekilde gitgide tırmanmasının, öğrencilerin okuldan okula nakli biçiminde tezahür eden ulusal bir “ırk kavgası” anına denk gelmesi ilginç. Hem Roberta’nın hem de Twyla’nın çocukları kentin öbür ucundaki ücra bir yere yollanıyor. Onlar da siyah (ya da beyaz) anneler olarak kendilerini uzlaşmaz konumlarda buluyorlar; gerçek anlamda bir sınırın, bir protesto hattının iki farklı tarafındalar. Müşterek geçmişleri, müşterek bir öfkenin ağırlığı altında aşınmaya ve ardından şekil değiştirmeye başlıyor; en küçük şeyler bile yeniden yorumlanıyor. Çocukken birbirlerinin saçını yapmak hoşlarına giderdi. Şimdiyse Twyla bu ortaklığı reddediyor (*Ellerinin saçlarıma dokunmasından nefret ederdim*), Roberta ise nakiller konusunda kendisiyle aynı şeyleri hisseden diğer annelerin grup kimliğini yeğliyor ve Twyla’yla herhangi bir uzlaşma ihtimalini reddediyor.⁵

5 Bu noktada –beklendiği üzere!– Twyla’nın siyah olduğundan hemen hemen emindim. Şu satırlarda potansiyel bir sınıf dayanışması duyabiliyordum: “[B]en de bunun iyi bir şey olduğunu sanıyordum ama sonra kötü bir şey olduğunu duydum. Bilmiyordum yani. Bana bütün okullar çöplük gibi görünüyordu...” İşte bunun tam da Roberta’nın hem ırkının hem de artık bundan böyle parasının toplumsal hiyerarşide kendisine sağladığı yüksek konumu korumak uğruna reddettiği şey olduğunu düşündüm. Ama Twyla siyahsa, Maggie’nin de öyle olduğunu unutmamasına imkân var mıydı? Başladığım yere geri dönmüştüm. Sadece başladığım yere de değil, ta başlangıç noktasına, ikili

Bir zamanlar kurdukları kişisel bağın, ırkın toplumda belirleyici olduğunun bir kez daha ortaya çıktığı bir durum karşısında, üstelik de hepimizin en hassas olduğu konulardan biri olan çocuklarımızın eğitimi mevzu bahirken dayanması pek beklenemez. Karşılıklı şüpheler uyanıyor. Bu insana niye güveneyim? Benden almaya çalıştıkları nedir? Kültürüm mü? Ait olduğum topluluk mu? Okullarım mı? Muhitim mi? Hayatım mı? Konumlar sabitleşiyor. Hiçbir şey paylaşamıyor. Twyla ile Roberta rakip protesto gösterilerinde gitgide aşırı uçlara kayan pankartlar taşımaya başlıyorlar. (Twyla: “Pankartlarım her geçen gün daha delice bir hal alıyordu.”) En fazla yüz kırk karakter. Evde yaptığınız bir pankarta sığdırabilecekleriniz aşağı yukarı bu uzunluktadır. İki kadın da en çok işe yarayanın kişiliğe saldırı olduğunu keşfediyor. Birbirlerinden hiçbir zaman bu “ırk kavgası” sırasında olduğu kadar ayrı düşmedikleri söylenebilir. Birbirlerine yapışık oldukları da söylenebilir, zira ikili karşıtlığın sunduğu kendi kendini tanımlama olmaksızın pankartların onlar için bile bir anlamı yok. (“Aslında benim pankartım onunki olmaksızın bir anlam ifade etmiyordu.”)

Twyla ile Roberta’nın da keşfettiği üzere, müşterek bir tarihi sizinle birlikte yeniden gözden geçirmeye yanaşmadığı takdirde komşunuzla müşterek bir

karşıtlığın ötesindeki o ısıltılı, paradoksal alana. Adalet uğruna verdiğimiz mücadelelerin herhangi birinin bu yerden verildiğini hayal edebilir miyiz?

insanlığı kabul etmeniz zor. Bu tür yeniden gözden geçirmelerin “hınç politikası” diye adlandırıldığını duyuyorum bazen; sanki tarihi eksiksiz biçimde anlatmak, (hem kendimizin hem de topluluğun duyduğu) merakın, ilginin, anlayışın ve bizzat adaletin emrinde ifa edilen zorunlu bir edimin değil de *sadece* kişisel bir garezin ürünü olabilirmiş gibi. Tabii bazılarınun bundan şahsen alındığına kuşku yok. Kendi ülkemden eski bir gazete yayın yönetmeninin, ülkemizdeki büyük yazlık köşklerin ardındaki köle tarihini ortaya çıkarma çabaları karşısında hissettiği rahatsızlığı dile getirirken, “Bence rahatlık önemli. ‘Rahat olmamalıyız,’ diyorlar biliyorum... Ne bok olduğumun bana söylenmesi için yılda yüz papel niye ödeyeyim?” diye şikâyet ettiğini okuyunca gülümsemekten kendimi alamamıştım. Tarihi bu minvalde düşündüğünüzü hayal edin! *Şahsınızı hedef alan* bir şey gibi. Hepimizin hayatlarının önkoşulu değil de, sırf size şu ya da bu duyguları *hissettirmek* için tasarlanmış bir olaylar dizisi gibi.

Tarihimiz, Avrupalı halklar ile Afrika kıtası arasındaki uzun, kanlı ve girift ilişkiler. Müşterek tarihimiz. Olanlar. “Takımınızın” kazandığı ya da kaybettiği bir futbol maçının ahlaki muadili değil. Eski bir İngiliz yazlık köşkünün sadece güzel tabloların değil, onları satın alan paranın (o parayı kazanırken kim, nasıl ve neden acı çekti ve öldü?) kökenini de aktaran hikâyesini anlatmak tarihin eksiksiz biçimde anlatılmasıdır ve ister siyah ister beyaz isterse ne siyah ne beyaz olsun herkesin ilgisini çekmelidir. Bu tür gerçeklerin sırf yüksek sesle dile getirilmesinin

bile bazılarını gerçeklerin kendisini inkâr etmeyi yeğleyecek kadar sinirlendirdiğini anladığımda, itiraf edeyim ki içermeye –daha doğrusu, öfkeye yakın bir his duymaya– *başlıyorum*. İlişkileri bozmamak adına yapıyorlar. En iyisi unutmak. En iyisi önüne bakmak. Pek çok kişide böyle bir içgüdü var. Twyla ile Roberta da unutmak ve önlerine bakmak istiyorlar. Suçu “görgüsüzlere” ya da birbirlerine atmak ya da hafızanın ta kendisinde kabahat bulmak istiyorlar. *Maggie siyahtı. Maggie beyazdı. Maggie’nin canını yaktılar. Sen yaptın. Ama Resitatif’in sonunda ikisi de en azından deneyip “Maggie’ye ne olmuştu dersin?” sorusunu tartışmaya hazırlar. Suçu tarihötesine atmak gibi sıg bir amaç için değil, kişisel rahatları ya da rahatsızlıkları için hiç değil, yalnızca hakikatin ortaya çıkması için. Bu sorunun üzerine gitmelerinin sancılı ve çetin olacağını, büyük olasılıkla cevabının asla tam olarak verilemeyeceğini biliyoruz. Ama iyi niyetli bir girişimin, aksi bir tavırdan evla olduğunu da biliyoruz. O tavır da, Twyla’nın ifadesiyle, “her şey tıkırındaymış gibi davranmak” olurdu.*

Bir ıstırapı geride bırakıp “yoluna devam etmek,” söz konusu ıstırap kabullenilmediği ve tanımlanmadığı müddetçe kolay değildir. Belfast ve Belgrad sakinleri bunu bilir, Berlin ve Banjul sakinleri de. (Üstelik bunlar sadece B harfiyle başlayanlar.) Bunu kendi aramızdaki tartışmaların mahremiyeti içinde biliriz. Sesimiz duyulmak *zorunda*. Sesinin duyulmasını istemek insani bir şey. Sesimiz duyulmadığı takdirde hiç kimseyiz demektir. *Acı çektim. Onlar da acı çekti.*

İnsanlarım acı çekti! İnsanlarım acı çekmeye devam ediyor! Kimileri “insanlarım” kategorisine mümkün olan en dar bakış açısıyla yaklaşır: Sadece kendi ailelerini kastederek. Başkaları içinse attıkları çılgın bir şehri, bir milleti, bir inanç grubunu, bir ırk kategorisini, bir diasporayı kapsayacak kadar genişler. Ama kişisel aidiyetleriniz ne olursa olsun, herhangi bir insan ıstırabına sırtınızı döndüğünüz takdirde “insanlarınız” ile insanlığın geri kalanı arasındaki sınırı, delik deşik olması gerekirken katı ve ölümcül bir şeye dönüştürmüş olursunuz. Hiç kimse olan insanların tarihçelerinin, hiç kimse olan insanların acılarının sizi rahatsız etmesini istemezsiniz. (Hiyerarşik ters çevirme hoşunuza gidiyorsa, birilerinin ıstırabı da diyebiliriz.) Oysa bir insana yapılmış ya da hâlâ yapılmakta olanlara kulak vermek, elimizden gelebileceklerin en azıdır. Ölümlere ve acı çekenlere hiç değilse bu kadarını borçluyuz. Bu evin yapılması için, şu bankanın ya da ülkenin kurulması için insanlar acı çekti. Maggie, St. Bonaventure’da acı çekti. Ve tek yapmamız gereken bunu *dinlemek*, öyle mi? Bu kaddarcık şeye insan nasıl *içerleyebilir*?⁶

6 İnsanların korkusu, bir şeyi dinlemenin, sonunda kaçınılmaz olarak o konu hakkında *bir şey* yapmanın yolunu açmasıdır. Tazmin ve onarım konusundaki telaş genellikle “intikam” kılıfına sokulur. Tazmin etmeyi, *almak* değil de *eklemek* olarak, herkes için bir zenginleşme ihtimali olarak düşündüğümüz nadirdir. Yine de başka bağlamlarda böyle şeyleri düşünebiliyor gibiyiz. Örneğin savaş sonrasında yapılan yasal düzenleme “GI Bill” (bir grup insan için bir tür tazminat ve işçi sınıfından binlerce Amerikalının eğitim almasını sağladı) sadece bireyler için değil, uzun vadede bütün Amerika için hem kültürel hem de ekonomik bakımdan büyük bir servet haline geldi.

Twyla'nın bildiğini zannettiği bir geçmiş parçasının yeni anlatımı karşısında hissettiği içerlemeyi aşması biraz zaman alıyor. ("Roberta şu Maggie meselesiyle geçmişimi her nasılsa karmakarışık etmişti. Öyle bir şeyi unutmazdım. Yoksa unuttur muydum?") Ama müşterek tarihi zorla yeniden değerlendirdiğinde, kendi gerekçeleriyle ilgili daha derin bir farkındalığa ulaşıyor:

Maggie'yi tekmelememiştim, görgüsüzlere katılıp o kadına tekme atmamıştım ama bunu yapmak istemiştim, orası kesin. Olanları seyretmiş, asla yardım etmeye yeltenmemiş ve asla yardım çağırmamıştık. Maggie, dans eden annemdi. Sağır, diye düşünmüştüm, ve ahmak. İçinde kimse yok. (...) Görgüsüzler onu yere devirip itip kakmaya başladığında Maggie'nin bağırmayacağını biliyordum, bağıramazdı, tıpkı benim gibi ve bundan memnun olmuştum.

Birkaç sayfa sonra Roberta da kendiliğinden benzer bir sonuca ulaşıyor. (Öte yandan Maggie'nin siyah olup olmadığını artık o da bilemiyor.) Yukarıdaki alıntının Morrison'ın tüm eserleri içindeki en çarpıcı paragraflardan biri olduğu kanısındayım. Anlatımındaki psikolojik incelik. Morrison yansıtma, başkası yerine yapılan eylem, kendini haklı çıkarma, sadist zevk ve kişisel travmadan oluşan karışımı Twyla'yı harekete geçiren bir güç olarak tanımlıyor ve buradan çıkardığı sonuçları genişleterek, aynı şeyleri kendi içimizde de fark etmemiz için bizi teşvik ediyor.

Morrison, Twyla gibi bizim de güçsüzlere karşı davranış şeklimizden utanmamızı istiyor, biz de kendimizi güçsüz hissediyor olsak bile. *Resitatif*'in etik katmanlarından biri de şu rahatsız edici gerçektir: Twyla ile Roberta kendi kimliklerini –her ikisinin de “biri” olduklarını– kabul ettirmek için mücadele verirken bile başkalarına “hiç kimse” rolü biçiyorlar. Şapeldeki “yanlarına yoldaş arayan nonoşlar” onlar için “hiç kimse.” Ayrıca Maggie’nin malullüğünden öyle tiksiniyorlar, o konuya öyle saplanıp kalmışlar ki Maggie hakkında başka hiçbir şeyi fark edemiyorlar. Ama bütün bu insanların içinde aslında biri var tabii. Hepimizin içinde biri var. Bu gerçek bizim müşterek deneyimimiz, müşterek kategorimizdir: insan. Bunun kabulüyle sıklıkla yanlış ya da sadece yarım yamalak yapılır, bir tür duygusal ya da estetik mülahaza şeklinde; örneğin: *Ah, görünüşte hiç benzemememize karşın özümüzde nasıl da birbirimizin aynınız...* Ama insanlığın –kaçınılması imkânsız müşterek kategorimizin– bu tanımı, özgürlük mücadelesi verenlerin, kölelik karşıtlarının, sömürgecilik karşıtlarının, sendikacıların, kuir aktivistlerin, süf-rajetlerin çalışmalarında ve Frantz Fanon, Malcolm X, Stuart Hall, Paul Gilroy ve bizzat Morrison gibi insanların düşüncelerinde de rol oynamıştır. Bu bir tür hümanizmse de onun başkalıkları koruyarak dayanışma için, farklılıklar üstünde birleşme vaadi ve ihtimali için mücadele veren radikal bir türüdür. Irk meselelerine uygulandığında, ırk kategorisinin hem deneysel hem de yapısal olarak “gerçek” olduğunu

ama kendi içinde ve kendisine bağlı mutlak ve asli bir gerçeklik taşımadığını ortaya koyar.⁷

Ancak mutlak hakikat yaşadığımız yerlerde değil elbette. Yüzyıllar boyunca, ırk ayrımının kasten yapıldığı insani yapılar –yani toplumun geneline yayılan, bazen de yasal bağlayıcılığı olan kurgular– içinde yaşadık. Bu yapıların farklılığı ve eşitliği aynı anda ifade edemediği anlaşıldı. İnsanın bir kurgu yüzünden ıstırap çektiğini ya da ondan fayda sağladığını duyması son derece sinir bozucu aslında. Son dönemde beyazlığın sorgulanması karşısında yaşanan paniği; sözgelimi Beyaz Rusya’da doğup büyümüş zengin bir erkek ile Galler’de doğup büyümüş yoksul bir kadını ırk üstünlüğünün müşterek bayrağı altında asırlardır bir araya getirmiş sahte bir ırk kategorisinin ortadan kaldırılması yüzünden duyulan dehşeti seyretmek büyüleyici. Ancak panik ikili karşıtlığın diğer tarafında da hiç yok değil. Irk bir yapı madem, o zaman siyahlığa ne olacak? Siyah müzik ve siyah edebiyat kategorileri hayatta kalabilir mi? “Siyah neşe” tabiri ne anlam ifade edecek? Irkçılığın yaş olanını böyle yıllar-

7 Siddhartha Mukherjee’nin *The Gene: An Intimate History* [Gen: Hayli Kişisel Bir Hikâye, çev. Cem Duran, İstanbul: Domingo Yayınevi, 2021] kitabında işaret ettiği gibi, genetik çeşitliliğin ezici çoğunluğu (%85-90) ırklar arasında değil, ırkların kendi içinde (yani Asyalıların ya da Afrikalıların kendi arasında) görülüyor. Bu da demek oluyor ki, Nijeryalı bir erkek ile Namibyalı bir erkek arasında, “beyaz” bir erkek ile “siyah” bir erkek arasında olduğundan daha fazla “ırksal” farklılık var.

ca bağrımıza basmış, –yarattığı onca dehşeti hesaba katsak bile– onunla bir sürü güzel şey yapmışken, muzır kurusunu nasıl yakacağız?

Toni Morrison Amerika’daki Afrika diasporası topluluğunu ve kültürünü seviyordu, hatta –özellikle– köleliğin canavarlaştıran* şiddetine; Yeniden Yapılanma** döneminin siyasi aşağılamalarına; Jim Crow yasalarının*** vahşi ayrımcılığına ve devlet terörüne ve ardından gelen yurttaşlık hakkı kazanımları ile neoliberal hayal kırıklıklarına karşı bir cevap ve savunma olarak kurulmuş unsurları bile. Bu tarihten bir edebiyat; –okundukları sürece– Amerika’ya, kendisi hakkında anlattığı hikâyenin daima taraflı ve kendini kandırmaya yönelik olduğunu hatırlatmaya yarayacak bir raf dolusu kitap çıkardı. İşte burada, pek çok kişi için bir açmaza gelip çatıyoruz: çıkmaz sokak. Irk bir yapı madem, siyahlık yok mu olacak? Beyazlık bir yanılsamaysa, gelecekte beklenmesi olmayan yoksul adam başka neyle övünecek? Bana kalırsa pek çok insanın beyni işte tam bu noktada duruyor. Ama Morrison’ın daha büyük bir beyni vardı. Tanımlayıcı bir kategorinin ölmüş olmasıyla canlı bir deneyimin zenginliği arasındaki farkı ayırt edebi-

* (İng.) *Dehumanize* aynı zamanda insanlıktan çıkarmak ve kişiliksizleştirmek anlamına da gelir. (e.n.)

** İç Savaş sonrasında, birlikten ayrılmış eyaletlerin tekrar birleşmesiyle konfederasyonun tekrar kurulduğu dönem. (ç.n.)

*** 19. ve 20. yüzyıllarda Amerika Birleşik Devletleri’nin Güney eyaletlerinde çıkarılan ırkçı yerel yasalar. (ç.n.)

liyordu. Bu hikâyede buna ilişkin bazı ipuçları var kanımca. Farklılığı silmeye de kodlamaya da kalkmaksızın kavramlaştırabilmenin alternatif yollarına dair bazı tavsiyeler. Yurttaşlıkla ilgili şaşırtıcı değerler, taze felsefi ilkeler. Sadece sınıflandırma ve görünürlük değil, aynı zamanda mahremiyet ve nezaket:

Şimdiyse gereğinden fazla ayrı kalmış kız kardeşler gibi davranıyorduk. O kısacık dört ay, zamanda hiçbir şeydi. Ya da belki başlı başına bir şey. Sadece orada olmak, bir arada. Dünyada başka kimsenin bilmediği bir şeyi, nasıl soru sorulmayacağını, inanılması gereken şeye nasıl inanılacağını bilen iki küçük kız. O tereddütte nezaket vardı, cömertlik de. Senin de mi annen hasta? Hayır, bütün gece dans ediyor. Ya... Ve anlayışlı bir baş sallama.

İnsanların özgül bir tarihin içinde –derinlere işlemiş kültürel, ırksal ve sınıfsal kodlar içinde–yaşayıp öldüğü gerçeği, inkâr edilemez ve çoğu zaman güzel de bir gerçekliktir. Farklılığı yaratan da budur. Ancak farklılığı ele almanın dar ve tanısal değil de geniş ve anlayışlı olan yolları vardır. Hastane formlarındaki kutucukları işaretlemekle yani farklılığa hastalık tanısı koymakla yetinmek yerine ona şefkatli ve ihtiyatlı bir ilgiyle yaklaşabiliriz. Farklılığı mutlaka yargılamak, sınıflamak ya da suçlamak zorunda değiliz. Ondan şahsen alınmak zorunda değiliz. Farklılığı kendi haline bırakabiliriz. Ya da Morrison gibi ona yoğun bir ilgi gösterebiliriz:

[Y]azılması için verilen mücadele kesinlikle siyahlıkla ilgiliydi. Bunun ne anlama geldiğini henüz tam olarak bilmiyorum, ama ne bilmek ne de onu keşfetme gayretini hiçe sayma girişimleri beni ona ulaşmak için uğraşmaktan alıkoyabilir. [...]

Gerek dildeki tercihlerim (konuşur gibi, işitsel, gündelik dil), gerek siyah kültürünün içine işlemiş âdetlerin bütünüyle kavranacağına itimat etmem ve (hiçbir mesafeli, açıklayıcı malzeme kullanmadan) okuru doğrudan gizli bir anlamaya ortak eden ve yakınlık sağlayan bir etki oluşturma gayretim, gerekse sessizliği bir yandan kırarken diğer yandan şekillendirme çabam, Siyah Amerikalı kültürünün çetrefilliğini ve zenginliğini, bu kültüre layık bir dille yüceltme girişimlerimin ürünüdür.⁸

Görünürlük ve mahremiyet, iletişim ve sessizlik, samimiyet ve karşılaşma, burada hepsi dile getirilmiş. Bu paragrafta sadece kendi dışarıda bırakılmışlığını gören okurun, *Resitatif*'in kurguda icra ettiği şeyi kendi kafasında zihnen icra etmesi gerekebilir: *ırksal kimliğin hayati önem taşıdığı, farklı ırklardan iki karakterle ilgili bir anlatıdan her türlü ırksal kodlamanın silinmesini amaçlayan bir deney*. Bu deneyi edebi alanda icra etmek için, diğer karakterim olarak, bir başka Nobel ödüllü yazar Seamus Heaney'yi seçiyorum. Heaney'nin şiirlerine bakıyorum. İçeri bakı-

8 Toni Morrison, *The Bluest Eye*, New York: Vintage Books, Önsöz, xii-xiii. [Türkçesi için bkz. *En Mavi Göz*, çev. Zeynep Baransel, İstanbul: Sel Yayıncılık, 2017, Önsöz içinde, s. 219 ve 223.]

yorum. Heaney'nin yapıtını eksiksiz kavrayabilmek için Kuzey İrlanda kültürünün kodlarıyla tamamen bütünleşmiş olmam gerek ama değilim. Morrison'ın hem içinden hem hitaben yazdığı Afrikalı Amerikalı kültürünün kodlarıyla da tamamen bütünleştiğim söylenemez. İki yazar için de kusursuz bir suç ortağı değilim. *Resitatif*'teki Lady Esther pudrasının ne olduğunu anlamak için Google'a bakmam gerekti; Heaney "taze yemişleri ahıra istiflemek"ten bahsettiğinde kafamda hiçbir şey canlanmıyor.⁹ Kendi kültürleriyle bütünleşmiş, ikisi de ait oldukları toplulukla yakından ilgili bu iki yazarın bir okuru olarak ancak heyecanlı bir gözlemci olabilirim, işin içine sadece kısmen –o büyük müşterek kategori insanlıkla– dahil olabilirim ama aynı zamanda dışarıda durup içeri bakar, benim için yabancı ve yeni olan şeylerle, özellikle de cahilliğimi pohpohlamak için sulandırılmadığı ya da sahte bir şekilde sunulmadığı vakit zenginleşirim –o haşmetli "açıklayıcı dokuy-la." Her ikisi de sayfa üzerinde bana sağlam birer yoldaş olur; anlamam için dilenmezler ama anlama ihtimalime her zaman açık olurlar, çünkü kendisine kimsenin –tanınması imkânsız bazı kimselerin– ku-

9 Tabii bir de, ikili karşıtlığın karşı kutuplarındaki yazarların, tıpkı bir resitatifte olduğu gibi, farklı sözcükleri bir an için aynı nota üzerinde söylediği zamanlar var. Burada, Heaney'nin kendi annesiyle konuşabilmek için dil değiştirdiğini anlattığı "Clearances" adlı şiirinde olduğu üzere:

Yo ve ha derdim
Bizi hem birleştiren hem de ayıran hatalı
Gramere durmadan kayardı dilim.

lak misafiri olmasını istemeyen bir yazar, sessizliği kırmazdı. İdeal bir yazar-okur ilişkisi tarif ediyorum. Ama *Resitatif*'in anlattığı gibi, burada ifade edilen bazı değerler yurttaş, müttefik ve arkadaş olarak üstlendiğimiz rollerde de işimize yarayabilir.

Pek çok kişi için ırk belirleyici bir damgadır, katı bir ikili karşıtlığın bir tarafından ibarettir. Morrison'ın kavradığı şekliyle siyahlık müşterek bir tarihti, bir deneyim, bir kültür ve bir lisandı. Bir karmaşıklık, bir zenginlikti. Siyahlığın, ırk ayrımcılığı yapılan sakıncalı bir yapı içinde sadece negatif bir ikili karşıtlık olduğuna, üstelik de bu ikili karşıtlığın sonsuza dek insan yaşamının asli, ebedi ve *başlıca* örgütlenme kategorisi olacağına inanmak kötümserin hakkı ama aktivistin de iptilasıdır. Bu arada, yapılması gereken işler var. Irk ayrımcılığı yapılan sakıncalı yapılar içindeki konumlarımız madem kalıcı, asli ve değişmez hatta yerçekimi kanunları kadar katı, o halde bunca emeğe ne lüzum var?

Öte yandan sermaye güçleri pragmatiktir: Sermaye özcü anlayışlarla canını sıkmaz. İşgücüne nerede ihtiyaç olduğuna ve nerede kâr edilebileceğine bağlı olarak, hiç kimseleri birilerine –ya da tam tersi– dönüştürür. Kölelik kategorisini haklı çıkarmak için ucuz işgücünün kölelikten resmen ayrıştırılması gerektiğinde İrlandalılar birileri haline gelmiştir. Britanya'da kadınların içinde bir şey –ya da hiç değilse oy verebilmeye yetecek kadar bir şey– olduğunu ancak yirminci yüzyılın başlarında kabul ettik.

Britanyalı kadınlar aslen evlerin meleği –asli doğası evcimenlik olan birer melek– olmaktan çıkıp, tıpkı erkekler gibi, asli doğası çalışmak olan bir sistemdeki yumrulara dönüştü. Gerçi çok mecbur kaldığımızda ofisin bodrum katında süt sağmamıza izin veriliyordu... Evet, sermaye uyumludur, pragmatiktir. Daima yeni pazarlar, ekonomik olarak kırılgan, sömürme ihtimali bulunan yeni mevziler, yani yeni Maggie’ler arar. Asli doğası hiç kimselikten ibaret yeni insanlar. Aynı zamanda kendi hayatlarımızdaki pek çok Maggie’yi görmezden gelir ya da yanlış hatırlarken bile bu gerçeği bildiğimizi iddia ederiz. Bugünlerde Roberta (ya da Twyla) kadın hakları için yürüyüş yapabilir, yaparken de dünyanın ta öbür ucunda cebren çalıştırılan Uygur kadınlarının ürettiği dört dolarlık bir tişört giyebilir. Twyla (ya da Roberta) kapı kapı gezip seçmen kaydı tutabilir, tutarken de insan kaçakçılığı kurbanı genç bir kızın yeni boyadığı uzun tırnaklarıyla hava atabilir. Roberta (ya da Twyla) “kişisel bakım” hesabına, daha yoksul bir başka kadının başından kesilmiş buklelerden bir postiş taktırmak için kuaföre gidebilir. Amerika’nın “siyah-beyaz” ırk kavgasının çok altında bir yerde, Maggie’lerin oluşturduğu küresel bir sınıfaltı topluluk varlığını ısrarla sürdürüyor; dar görüşlü Amerikalıların sohbetlerinde dikkate alınmazlar, yeryüzünün lanetlileri onlardır...

Irksal kodlarımız bize “mahsustur” ama bununla aslında ne demek istiyoruz? *Resitatif*’te Twyla ile Ro-

berta'yı siyah ya da beyaz olarak *ayırt edecek* şey tarihin, müşterek deneyimin ve dahası müşterek tarihlerin kaçınılmaz birer ürünü olan kültür, topluluk ve kimliğin bir sonucudur. *Münhasıran* onlara ait olan şey, içerisinde yaşadıkları bu kategorilerden hisselerine düşen öznel deneyimdir. Bu deneyimlerin bazıları besleyici, neşeli ve güzel; pek çoğu da sakıncalı, istismarcı ve cezalandırıcı olacaktır. Kişinin öznel deneyimlerini kimse ondan alamaz. Kimse böyle bir şeye kalkışmamalıdır. "Beyaz" kategorisi içinde yaşayan "biri" Twyla mı yoksa Roberta mı, bundan emin olamayız ama Morrison öykünün yapısını öyle bir kuruyor ki ırksal kategorilerden başka kategorilerin de müşterek deneyimler ürettiği gerçeğini kabul etmek zorunda kalıyoruz. Yoksul olmak, kadın olmak, devletin ya da polisin insafına kalmış olmak, belli bir muhitte yaşamak, çocuk sahibi olmak, annenizden nefret etmek, aileniz için en iyisini istemek gibi kategoriler. Birçok zaman birçok insana benzeriz de benzemeyiz de. Beyazlık ırk hiyerarşisindeki en güçlü kategori olabilir, fakat annesinin ihmalkârlığı yüzünden bir devlet kurumunda beş parasız kalakalan sekiz yaşında bir kız çocuğuysanız, bunun size öyle gelmeyeceği kesin. Siyahlar daha aşağı bir kast olabilir ama IBM'de çalışan bir adamla evlenmişseniz, yanınızda da iki hizmetçi ve bir şoför çalıştırıyorsanız, toplumunuzdaki en güçsüz insanlara nazaran yepyeni bir konumdasınız demektir –en azından. Bunun tersi de geçerli. Yaşam karmaşıktır, ikili karşıtlıkların kavramsal tahakkümü altındadır ama asla

tamamıyla onların kapsamında değildir. Morrison, Amerikan yaşamının karmaşıklığının büyük ustasıdır ve bana kalırsa *Resitatif* her Amerikalı çocuğun okuması gereken kusursuz –ve tamamen Amerikalı– bir öykü olarak *Kâtip Bartleby* ve *Piyango’nun** yanında yer alıyor.

Son olarak, Twyla ile Roberta konusunda *aslen* siyah ya da beyaz olan şeyi *Resitatif’e*, pek çok insanın asırlardır üzerinde yoğun emek harcadığı bir göstergeler dizgesinin içinde bizlerin getirdiğine inanıyorum. Her şey, kölelik adını verdiğimiz ırkçı kapitalist sistemde başladı; kölelik sona erdikten sonra hukukta yerini uzun süre korudu, hâlâ da kendine yer buluyor ve dünyanın dört bir yanındaki toplumsal ve ekonomik sistemlerde, eğitim ve adalet sistemlerinde bazen ölümcül sonuçlar doğuruyor. Öte yandan bir kategori olarak nesnel bir gerçekliğinin olmadığı da ortada: Yerçekimi gibi bir yeryüzü yasası değil nihayetinde. Morrison bunu hikâyeden çıkararak “siyah-beyaz”ın hem başlıca insan sınıflandırmamız olarak yanıltıcılığını hem de insan yaşamı üzerindeki canavarlaştırıcı etkisini ortaya seriyor. Ama aynı zamanda canım kategorilerimizde eskiden ne kadar çok anlam bulduğumuzu ve bulmaya da devam ettiğimizi sevgi dolu bir biçimde gösteriyor. İnsanlarımızın şu ya da bu yemeği pişirmesindeki, bir piknikte ya da cenazede çaldığımız müziklerdeki, isimleri ve sıfatları kullanışımızdaki, yürüyüşümüz ya da

* Shirley Jackson, *Piyango*, çev. Berrak Göçer, İstanbul: Siren Yayınları, 2020. (e.n.)

dans edişımız ya da resim yapışımız ya da yazı yazışımızdaki hususiyetler, bunlar bizim için kıymetlidir. Hele bir de başkaları tarafından küçümsenirse onlara daha bir sıkı sarılırız. Bu hususiyetlerin bizleri tanımladığını hissederiz. Ve bu tür bir özsaygı Morrison için insanlığa dönüş yoluydu –içerisinde yaşadığınız yapılar sizi “hiç kimse” diye sınıflandırmasına karşın “biri” olduğunuz konusunda ayak diremekti. Doğrudan kölelerin soyundan gelen Morrison, önce –ve öncelikle– siyahların, canavarlaştırılan, sermaye tarafından kelimenin gerçek anlamıyla nesneye dönüştürülen öznenin tarihteki en uç örneğı olarak siyahların içindeki “birini” tanır bir biçimde yazar. Ama eleştirmen Jesse McCarthy’nin işaret ettiğı gibi, ömür boyu süren bu projede bütün sosyal adalet hareketlerinin temelini görmeye davet ediliriz: “Siyahi insanlığın anlamı üzerine verilen mücadele [Toni Morrison’ın] hem kurmaca eserlerinin hem de denemelerinin hep merkezinde yer almıştır, üstelik de sadece siyahların iyiliğı için değıl, bütün insanlığın alabileceğı hale ilişkin ümitlerimizi büyütmek için.”¹⁰ Canavarlaştırma projesini bütün insanlığın reddedeceğini umuyoruz. Herkesin içindeki “birini” tanıyan bir edebiyat –ve bir toplum!– umut ediyoruz. Bunu da Amerika’nın birilerinin kazanıp birilerinin kaybettiğı, ırk ayrımcılığına dayalı kapitalizm oyununda bu tarz bir insanlığın, apolitik bir nicelik, belki de *Susam Sokağı*’nda tekrarlına tekrarlına an-

10 Jesse McCarthy, “The Origin of Others”, *Who Will Pay Reparations on My Soul?*, New York: Liveright, 2021, s. 30.

lamını yitirmiş beyhude bir nakarat (“Everybody’s somebody!”)* olarak bir kenara itilmiş olmasına ve köklü bir değişimin temelini oluşturmamaya kadar toy ve yetersiz görülmesine rağmen yapıyoruz.¹¹

Bu makalede sakıncalı yapılardan bolca bahsettim. Ama onları bugünlerde pek çok kişinin yaptığı gibi üstü kapalı bir biçimde, mecazen andım. Morrison, 1995’te Howard Üniversitesi’nde yaptığı konuşmada gayet açık davrandı. Söz konusu yapıları kendi bilimsel yaklaşımıyla ayrıntılı bir biçimde tahlil etti. Çok yararlı bir özet oldu, ileride başvurmak üzere kesip saklanmalı, çünkü baskıcı yapıları parçalamak istiyorsak, onların nasıl kurulduğunu incelemenin kesinlikle yardımcı dokunacaktır:

Şunu unutmayalım ki nihai çözümden önce bir ilk çözüm, ikinci hatta üçüncü bir çözüm vardır. Nihai çözüme gidiş sıçrayarak yapılmaz. Bir adım atarsı-

* (İng.) “Herkes birdir!” (ç.n.)

11 Radikal hümanist görüşe getirilen güçlü karşı argümanlardan biri, gücün bizatihi sadistçe olduğu fikridir. Güç, “hiç kimsele-rin” canını yakmak istemez. O, birine eziyet etmek *ister*. Sadist için, onun da tıpkı sizin gibi bir insan olduğunu ve tıpkı sizin gibi acı çekebildiğini bilmiyorsanız, bir adamı kırbaqlamanın tatmin edici bir tarafı yoktur. Plantasyon gözetmenleri, gulag idarecileri ve Nazi muhafızlar hakkında okuyunca hangi tarih öğrencisi böyle bir psikotik sadizmin varlığından şüphe du-yabilir? Ama soru öylece duruyor: Bu ne kadar yaygın? Genel nüfusun içinde yaygın *olan* hiç kuşkusuz suç ortaklığı, sessizlik, önyargı ve başkalarının çektiği ıstırap yüzünden rahatsız edil-meme arzusu. Plantasyonların, gulagların ve toplama kampların-dehşetine karşı çağımızın en yaygın tepkisi aldırmazlıktı.

nız, bir adım daha, sonra bir adım daha. Belki şöyle bir şey:

1. Hem odaklanma hem de saptırma unsuru olarak bir iç düşman yaratın.
2. Açık ya da kodlu sövme ve sözlü sataşma yolu ifadeler kullanılmasının önünü açarak ve yapanları koruyarak düşmanı tecrit edip şeytanlaştırın. Kişiliğe (*ad hominem*) yapılan saldırıları söz konusu düşmana karşı meşru suçlamalar olarak kullanın.
3. Şeytanlaştırma sürecini pekiştirmeye gönüllü bilgi kaynakları ve dağıtıcıları yaratın, onlardan destek alın, çünkü böylesi kârlıdır, çünkü böylesi güç kazandırır ve işe yarar.
4. Bütün sanatsal biçimlerin etrafını çitle çevirin; şeytanlaştırma ve tanrılaştırma sürecini zora sokan ya da istikrarsızlaştıran kişileri gözleyin, gözden düşürün ya da defedin.
5. Yarattığınız düşmanın bütün temsilcilerini ve yandaşlarını alaşağı edin, onlara çamur atın.
6. Düşmanın arasından, şeytan çıkarmaya* fikren katılan ve bu süreci aklayabilecek işbirlikçiler seçin.
7. Akademik ve popüler çevrelerde düşmana bir hastalık yakıştırın; hastalığı doğallaştırmak için mesela bilimsel ırkçılığı ve ırk üstünlüğüyle ilgili söylenceleri yeniden dolaşıma sokun.

* (İng.) *Dispossession* aynı zamanda mülksüzleştirmek anlamına da gelir. (e.n.)

8. Düşmana suçlu muamelesi yapın. Sonra düşmanı, özellikle erkeklerini ve mutlaka çocuklarını toplayacak alanların inşası için hazırlık yapın, bütçe oluşturun ve buna mantıklı bir kılıf uydurun.
9. Akılsızlığı ve duyarsızlığı, anıtlştırılmış eğlencelerle ve küçük zevkler, ufak tefek ayartmalarla ödüllendirin: televizyonda birkaç dakika, basında birkaç satır, minicik bir sahte başarı, güç ve nüfuz yanılsaması; biraz eğlence, biraz tarz, biraz da sonuç.
10. Ne pahasına olursa olsun sessizliği sağlayın.¹²

Bu faşist elkitabından unsurlar Avrupa'nın Afrika'yla karşılaşmasında, Batı ile Doğu, zenginle yoksul, Almanlarla Yahudiler, Hutularla Tutsiler, İngilizlerle İrlandalılar, Sırp larla Hırvatlar arasında görülebilir. Süregiden insani ihtimallerimizden biridir. Irkçılık faşizmin bir türü, belki en tehlikeli ve uzun ömürlü olanıdır. Ama sonuçta insan elinden çıkma bir yapıdır. Şu ya da bu türden faşizmler yaratma kapasitesi hepimizin bir başka ortak özelliğidir –bunun en moral bozucu müşterek kimliğimiz olduğunu söyleyebiliriz. (Ayrıca, şu anda birtakım değişiklikler yaratma çabası içindeysek, bir tür etik bahar temizliği niyetine, Toni'nin listesinin üstünden geçip faşizmin taktik tahtasındaki maddelerden herhangi birini kendi çalışmamızda kullanıp kullanmadığı-

12 Toni Morrison, "Racism and Fascism", *The Source of Self-Regard*, New York: Vintage Books, 2020, s. 14-15.

mızı kontrol etmek yerinde olabilir.) Faşizm “hiç kimse” kategorisi, günah keçisi, mağdur yaratmaya uğraşır. Morrison asırlardır siyahlara uygulanan bu kategoriyi reddetti ve böyle yaparak “biri” kategorisini, ister siyah ister beyaz isterse ne siyah ne beyaz olalım, hepimiz için güçlendirdi. Bizi ötekileştirenleri ötekileştirmek insana ne kadar arındırıcı gelse de kurtuluş değildir.¹³ Kurtuluş kurtuluştur: herkesin içindeki birinin tanınmasıdır.¹⁴

13 Morrison hiyerarşik tersine çevirmelerle pek ilgilenmiyor-muş anlaşılan. 1998'deki bir *Salon* röportajında “feminist” tanımına ilişkin yaptığı şaşırtıcı açıklama:

“Asla herhangi bir ‘ist’ yazmam. ‘İst’ romanlar yazmıyorum... Kapatılmış olan konumlar alamam. Yazın dünyasında yaptığım her şeyi ifade gücünü artırmak, kapıları kapatmak yerine açmak için yaptım, hatta bazen kitabı bile kapatmıyor, sonlarını yoruma, yeniden incelemeye, biraz çift anlamlılığa açık bırakıyorum. [Bu kategorilerden] nefret ediyorum, tiksiniyorum. Bu bazı okurlara itici gelecektir sanıyorum, benim bir tür feminist broşür yazdığımı zannediyor olabilirler. Ataerkiyi onaylamıyorum, yerine anaerkinin geçirilmesi gerektiğini de düşünmüyorum. Bence mesele adil erişim ve kapıların her türden şeye açılması.”

14 Morrison, 1998 yılında *En Mavi Göz*’ün yeni baskısı için yazdığı sunuş yazısında, Pecola Breedlove’ı ötekileştiren karakterleri “ötekileştirmeye” neden direndiğini açıklarken şu noktaya değiniyor: “Pecola’nın hayatı ne kadar olağandışı olursa olsun, her genç kızın kendi içinde onun savunmasızlığının bir parçasını taşıdığına inanıyordum. Bir çocuğun, kelimenin tam manasıyla aklını oynatmasına neden olabilecek toplumsal ve aile içi şiddeti ele alırken bir dizi reddedilişi bir araya getirdim, bunların kimisi olağan, kimisi istisnai, kimisi de korkunçtu; öte yandan *Pecola’nın maruz kaldığı şeytan gibi gösterilme suçuna ortaklık etmekten kaçınmak için büyük çaba harcadım. Diğer bir deyişle, Pecola’yı tahrir eden ve onun yıkımında payı olan karakterleri canavarlaştırmak istemedim.*” (v.b.a)

Yine de, *Resitatif*'in çoğu okuru gibi ben de ötekinin kim olduğunu, Twyla mı yoksa Roberta mı olduğunu bilme açlığı duymadan edemedim. Ah, bu konunun derhal çözüme kavuşturulmasını istiyordum. Bir tarafa sıcacık bir sempati duymayı, diğer taraftan buz gibi soğumayı istiyordum. Birine karşı duygular beslemeyi, hiç kimseyi ise görmezden gelmeyi. Ama Morrison'ın *yapmamı kasten ve yöntemli bir şekilde engelleyeceği* şey tam da buydu. Kendimize bunun sebebini sormaya değer. *Resitatif* bana yoksul olmanın, zulme uğramanın, aşağılanmanın, sömürülmenin, görmezden gelinmenin esasında ne siyaha ne de beyaza özgü olduğunu hatırlatıyor. "Maggie'ye ne olmuştu dersin?" sorusunun cevabı kaderde, kanda, genlerde yazılı değil, tarih tarafından önceden ilanihaye belirlenmiş da değil. Maggie'nin başına her ne geldiyse bunu insanlar yaptı. Twyla ve Roberta gibi insanlar. Sizin ve benim gibi insanlar.

Resitatif

Annem bütün gece dans etmişti, Roberta'nınki de hastaymış. St. Bonny's'e götürülmemizin sebebi bu. Sığınma evinde kaldığınızı söyleyince insanlar size sarılmak istiyor ama aslında o kadar da kötü değildi. Bellevue'deki gibi yüz yataklı kocaman, uzun bir oda yoktu. Her odada dört yatak vardı, Roberta'yla ben oraya gittiğimizde devlet korumasındaki çocuk sayısı azdı, bu nedenle 406 numaraya yerleştirilen bir tek bizlerdik, canımız isterse yataktan yatağa geçebiliyorduk. Ve tabii canımız istiyordu. Her gece yatak değiştirdik, orada kaldığımız dört ay boyunca kendimize hiç daimi bir yatak seçmedik.

Ama işin başında böyle değildi. İçeri girdiğim ve Koca Bozo bizi tanıştırdığı anda midem bulanmaya başladı. Sabahın köründe kendi yatağınızdan kaldırılmak hadi neyse, ama apayrı bir ırktan bir kızla yabancı bir yere tıklıp kalmak olacak iş miydi. Ve Mary, kendisi annem olur, haklıydı. Arada sırada dans etmeye bana önemli bir şey söylemeye yetecek süre kadar ara verirdi, söylediği şeylerden biri de saçlarını hiç yıkamadıkları ve tuhaf koktuklarıydı. Roberta kesinlikle öyleydi. Tuhaf kokuyordu yani.

Öyle ki Koca Bozo (kimse ona asla Bayan Itkin demezdi, tıpkı kimsenin asla St. Bonaventure demediği gibi), "Twyla, bu Roberta. Roberta, bu da Twyla. Hadi kaynaşın," dediğinde, "Annem beni bu odaya koymanızdan hoşlanmayacak," dedim.

"Güzel," dedi Bozo. "O zaman belki gelir de seni eve götürür."

Ne gaddarlık ama. Roberta gülseydi onu öldürürdüm ama gülmedi. Pencereye yürüyüp sırtı bize dönük dikilmekle yetindi.

"Önüne dön," dedi Bozo. "Kabalık etme. Pekâlâ Twyla. Roberta. Yüksek sesli bir zil duyduğunuzda, akşam yemeği çağrısı yapılıyor demektir. Birinci kata inin. Kavga çıkarırsanız film seyredemezsiniz." Sonra da, ne kaçıracağımızı iyice anlamamızı sağlamak için ekledi, "*Oz Büyücüsü*."

Roberta, annemin sığınma evine yerleştirildiğimi duyunca kıyameti koparacağını kastettiğimi sanmış olmalı. Onunla aynı odaya konduğumu duyunca değil, çünkü Bozo gider gitmez yanıma gelip, "Senin de mi annen hasta?" diye sordu.

"Hayır," dedim. "Sadece bütün gece dans etmeyi seviyor."

"Ya." Başını salladı, her şeyi böyle hızlı anlaması hoşuma gitti. Bu yüzden, orada dururken tuzla biber gibi görüldüğümüz gerçeğinin o an için bir önemi yoktu. Öbür çocuklar bazen bize öyle derdi. Sekiz yaşındaydık ve derslerden sürekli sıfır alıyorduk. Ben, okuduğumu ya da öğretmenin söylediklerini hatırlayamadığım için. Roberta ise hiç okuyamadığı ve öğretmeni dinleme zahmetine bile girmedigi için.

Beştaş haricinde hiçbir konuda başarılı değildi, beştaş oyunundayısa kimse eline su dökemiyordu: At topla at topla at topla.

Başta birbirimizden pek o kadar hoşlanmamıştık ama başka kimse bizimle oynamaya yanaşmıyordu, çünkü güzel ana babaları gökyüzünde olan gerçek yetimler değildik. Terk edilmiştik. New York City’li Puerto Ricolular ve taşralı Kızılderililer bile bizi görmezden geliyordu. Her türden çocuk vardı orada, siyahlar, beyazlar hatta iki de Koreli. Yemekler güzeldi ama. Hiç değilse bana öyle geliyordu. Roberta ise yemeklerden nefret ediyor, tabağındakileri el sürmeden olduğu gibi bırakıyordu: Spam marka konserve etler, Salisbury usulü biftek hatta meyve kokteylli jöle. Dokunmadığı şeyleri benim yememe de aldırımıyordu. Mary’nin akşam yemeğinden anladığı patlamış mısırla bir kutu Yoo-hoo’ydu. Sıcak patates püresiyle iki sosis benim için şükran Günü gibi bir şeydi.

Cidden kötü bir yer değildi, St. Bonny’s yani. İkinci kattaki büyük kızlar arada sırada bizi biraz itip kakardı. Ama hepsi bu. Dudak boyası sürer, kaşlarına kalem çeker, televizyon seyrederken dizlerini sallarlardı. Bazıları on beş bilemediniz on altı yaşındaydı. Hüzünlü kızlardı, çoğu evinden kaşmış titrek tiplerdi. Amcalarını ya da dayılarını kendilerinden uzak tutmaya çalışan zavallı küçük kızlardı ama bize sert görünüyorlardı, sert ve acımasız. Aman yarabbi, nasıl da acımasız görünürlerdi. Çalışanlar onları daha küçük şocuklardan ayrı tutmaya gayret ederdi ama kızlar bazen bizi radyo çalıp birbirleriyle dans ettik-

leri meyve bahçesinde onları seyrederken yakalardı. Peşimizden yıldırım gibi koşar, saçımızı çeker ya da kolumuzu büklerlerdi. Roberta'yla ben, onlardan korkuyorduk ama ikimiz de bunu diğerinin bilmesini istemiyorduk. Böylece meyve bahçesinde kızlardan kaçarken avazımız çıktığı kadar bağırıp arkamızdakilere edebileceğimiz ağza alınmayacak hakaretlerin güzel bir listesini çıkardık. Çok rüya görürdüm, meyve bahçesi de hemen her daim rüyalarımda olurdu. Sekiz, belki on altı dönüme yayılmış küçücük elma ağaçları. Yüzlercesi. St. Bonny's'e geldiğimde hepsi boş ve dilenci kadınlar gibi eciş bücüştü ama oradan ayrıldığım sırada çiçeklerle semirmişlerdi. O meyve bahçesini rüyamda neden o kadar çok görürdüm bilmiyorum. Aslında orada hiçbir şey olmamıştı. O kadar da önemli bir şey olmamıştı yani. Dans edip radyo çalan büyük kızlar vardı sadece. Roberta'yla ben de seyrederdik. Maggie bir keresinde orada düştü. Mutfakta çalışan, bacakları paranteze benzeyen kadın. Büyük kızlar da ona güldü. Kalkmasına yardım etmemiz gerekirdi, biliyorum ama dudakları boyalı, kaşları kalemli o kızlardan korkuyorduk. Maggie konuşamazdı. Çocuklar dilinin kesildiğini söylerdi ama bana kalırsa doğuştan öyleydi: Dilsizdi. Yaşlıydı, teni kum rengiydi ve mutfakta çalışırdı. İyi biri olup olmadığını bilmiyorum. Paranteze benzeyen bacaklarını ve yürürken nasıl iki yana sallandığını hatırlıyorum sadece. Sabahın erken saatlerinden öğleden sonra ikiye kadar çalışırdı ve gecikirse, çok fazla temizlik işi olup da saat ikiye çeyrek geçeye kadar çıkamazsa, otobüsünü kaçırıp bir saat daha bek-

lemek zorunda kalmamak için meyve bahçesinden geçerek kestirmeden giderdi. Gerçekten aptalca görünen küçük bir şapka takardı (kulaklıklı bir çocuk şapkası), boyu bizden çok da uzun değildi. O küçük şapka gerçekten korkunçtu. Böyle çocuk gibi giyinip hiçbir şey söylememek dilsiz biri için bile aptalcaydı.

“İyi de ya biri onu öldürmeye kalkarsa?” O zamanlar bunu merak ederdim. “Ya da ağlamak isterse? Ağlayabilir mi?”

“Tabii,” dedi Roberta. “Ama sadece gözyaşı dökebilir. Sesi çıkmaz.”

“Çığlık atamaz mı?”

“Hayır. Hiç.”

“Duyabiliyor mu?”

“Hadi seslenelim,” dedim. Seslendik.

“Dilsiz! Dilsiz!” Başını çevirmedi.

“Çarpık bacak! Çarpık bacak!” Hiç oralı olmadı. Erkek bebeklere giydirilen şapkasının çene bağları bir taraftan öbürüne sallanırken kaykıla kaykıla yürümeye devam etti. Bence yanılmıştık. Bence duyabiliyordu ama belli etmiyordu. Sonuçta orada ona ettiğimiz onca hakareti duymasına karşın bizi şikâyet edemeyen birinin olduğunu düşündükçe bugün bile utanıyorum.

Gayet iyi geçiniyorduk, Roberta’yla ben. Her gece yatak değiştiriyor, uygarlık tarihinden, iletişim becerilerinden ve beden eğitiminden sıfır alıyorduk. Bozo’yu hayal kırıklığına uğratmıştık, öyle dedi. Bizim gibi devlet korumasındaki yüz otuz vakanın doksanı on iki yaşın altındaydı. Hemen hemen hepsi

güzel ana babaları gökyüzünde olan gerçek yetimlerdi. Terk edilmiş olanlar sadece bizdik, beden eğitimi de dahil üç dersten birden sıfır alan da sadece bizdik. O yüzden iyi geçiniyorduk, Roberta'nın tabağındakileri olduğu gibi bırakmasının ve soru sormama konusunda gösterdiği inceliğin de faydası dokunuyordu.

İkimizin annesinin de Pazar günü bizi ziyarete geleceğini galiba Maggie'nin düştüğü günden bir gün önce öğrendik. Yirmi sekiz gündür sığınma evindeydik (Roberta yirmi sekiz buçuk gündür) ve bizi ilk ziyaretleriydi. Saat onda, şapele gitme vaktinde gelecek, sonra öğretmenlerin yemek salonunda bizimle öğle yemeği yiyeceklerdi. Roberta'nın hasta annesiyle tanışmasının dans eden anneme iyi geleceğini düşünüyordum. Roberta da hasta annesinin dans eden bir anneyle tanışmaktan büyük keyif alacağına inanıyordu. Heyecana kapıldık, birbirimizin saçlarını kıvrıp şekillendirdik. Kahvaltıdan sonra yatağa oturup pencereden yolu gözledik. Roberta'nın çorapları hâlâ ıslaktı. Bir gece önce yıkamış, kurusunlar diye radyatörün üzerine asmıştı. Kurumamışlardı ama Roberta yine de giymişti onları çünkü pembe fistolarla süslü boğaz kısımları pek güzeldi. İkimizde de eliş derşinde mor eliş kâğıdından yaptığımız birer sepet vardı. Benimkine sarı pastel boyayla tavşan çizilmişti. Roberta'nın sepetineyse üzerinde rengârenk dalgalı çizgiler bulunan yumurtalar. Sepetlerin içinde, selofandan çimenlerden başka sadece jöleli şekerler vardı, çünkü bize verdikleri marşmelov yumurtaların ikisini de yemiştim. Koca Bozo bizi almaya kendi geldi. Gülümseyerek, çok güzel görüldüğü-

müzü söyleyip, aşağı inin dedi. Daha önce hiç görmediğimiz gülümseme bizi öyle şaşırttı ki ikimiz de yerimizden kıpırdamadık.

“Annelerinizi görmek istemiyor musunuz?”

Önce ben kalktım, kalkmamla da jöle şekerleri dört bir yana saçtım. Şekerlemeleri alelacele yerden toplayıp yeniden çimlerin üstüne koymakla uğraştığımız sırada Bozo’nun gülümsemesi kayboldu.

Bize birinci kata kadar eşlik etti, diğer kızlar orada şapele girmek üzere sıra oluyorlardı. Bir tarafta bir grup yetişkin duruyordu. Çoğu seyirciydi. Hizmetçi isteyen acuzeler ile yanlarına yoldaş olsun diye evlat edinmek isteyebilecekleri çocuk arayan nonoşlar. Tek tük olarak da büyükanneleer. Genç ya da suratını gece görünce korkmayacağınız türden biri neredeyse hiç yoktu. Gerçek yetimlerin genç akrabaları olsaydı gerçek yetim sayılmazlardı da ondan. Mary’yi hemen gördüm. Nefret ettiğim o yeşil pantolonu giymişti, o anda pantolondan iyice nefret ettim, Mary şapele gideceğimizi bilmiyor muydu? Bir de cep astarları fena halde yırtılmış olduğundan elini cebinden çekiştirerek çıkarmak zorunda kaldığı o kürk ceket. Ama yüzü pek güzeldi, her zamanki gibi. Üstelik annesini arayan küçük kız ben değil de oymuş gibi gülümseyip el sallıyordu.

Jöle şekerleri dökmemeye çalışarak ve kâğıttan sapın dayanacağını umarak yavaş yavaş yürüdüm. Sapı tutturmak için kalan son çıkletimi kullanmak mecburiyetinde kalmıştım çünkü kesme işini tamamladığımda tutkalın hepsi bitmişti. Solağım, makas-

larla aram öteden beri iyi değildir. Gerçi sonunda bütün bunların bir önemi kalmadı, çikleti çiğnesem de olurmuş. Mary dizlerinin üstüne çöktüğü gibi beni kendine çekti; sepeti, jöle şekerleri ve çimenleri olduğu gibi ezip rüküş kürk ceketine yapıştırdı.

“Twyla, bebeğim. Twyla, bebeğim!”

Onu öldürebilirdim. Meyve bahçesindeki büyük kızların beni bir daha gördüklerinde “Twyyyyyaaaa, bebeğimmm!” dediklerini şimdiden duyar gibiydim. Ama böyle gülümseyip bana sarılırken ve Lady Esther pudrası kokarken Mary’ye kızgın kalamazdım. Bütün gün kürkünün içine gömülü halde durmak istiyordum.

İşin doğrusu, Roberta’yı unutmuş gitmiştim. Mary ile ben şapelin içine doğru ağır ağır ilerleyen kuyruğa girdik, gurur duyuyordum çünkü poposunun iyice göze batmasına yol açan o çirkin yeşil pantolonla bile o kadar güzeldi ki. Dansa gitmek için sizi tek başınıza bırakıp dursa bile dünyadaki güzel bir anne gökyüzündeki güzel bir ölü anneden evladır.

Omzuma vurulduğunu hissettim, döndüm, Roberta’nın karşımda gülümsediğini gördüm. Ben de ona gülümsedim ama birileri bu ziyaretin hayatta başıma gelmiş en güzel şey olduğunu sanmasın diye ağzım kulaklarımda sırtımadım. Sonra Roberta, “Anne, oda arkadaşım Twyla’yı tanıştırayım. Bu da Twyla’nın annesi,” dedi.

Başımı kaldırıp kilometrelerce yukarı baktım. Kadının iriydi. Bütün erkeklerden iriydi, göğsünde de hayatımda gördüğüm en büyük haç vardı. Yemin

ederim haçın kolları on beşer santimdi. Kadının bük-tüğü koluna da yeryüzündeki İncillerin en kocamanı sıkıştırılmıştı.

Mary her zamanki saflığıyla gülümsedi ve elini yırtık pırtık astarlı cepten çıkarmaya çalıştı, el sıkışa-caktı herhalde. Roberta'nın annesi başını eğip bana baktı, sonra Mary'ye de aynı şekilde baktı. Bir şey söylemedi, İncilsiz eliyle Roberta'yı yakaladığı gibi kuyruktan çıktı, hızlı hızlı sıranın en arkasına yürü-dü. Mary hâlâ gülümsüyordu, neler olup bittiğini o kadar çabuk kavrayamaz çünkü. Sonra birden kafa-sında bir ampul yanıyor ve gayet gür bir sesle, "Kal-tağa bak!" diyor, üstelik de neredeyse şapelin içinde-yiz artık. Org müziği iniliyor, Bonny Melekleri tatlı tatlı ilahi söylüyor. Dünya yüzündeki herkes dönüp baktı. Mary devam edecekti, kötü kötü sözlerle söy-lenmeye devam edecekti ama elini var gücümle sık-tım. Bunun biraz faydası dokundu ama yine de ayin boyunca bacaklarını bir üst üste atıp bir indirerek kı-pırdanıp durdu. Hatta birkaç kere homurdandı bile. Buraya gelip doğru dürüst davranacağını nereden çıkarmıştım ki? Pantolon. Büyükannelerle seyircile-rin aksine şapka takmamış, bir de üstelik homur ho-mur homurdanıyor. İlahiler için ayağa kalktığımızda ağzını açmadı. İlahi kitabındaki sözcüklere bakma-dı bile. Hatta rujunu kontrol etmek için çantasından bir ayna çıkardı. Aslında öldürülmesi gerektiğinden başka bir şey düşünemiyordum. Vaaz bir yıl sürdü, gerçek yetimlerin yine kibirli görünmeye başladığı-nın farkındaydım.

Öğretmenler yemekhanesinde öğle yemeği yiyecektik güya ama Mary yanında bir şey getirmemişti, biz de ezilmiş jöle şekerlerin üstündeki kürkten yapılan tüyler ile selofan çimleri temizleyip onları yedik. Mary'yi öldürebilirdim. Çaktırmadan Roberta'ya bir göz attım. Annesi tavuk budu, salamlı sandviç, portakal ve koca bir kutu çikolata kaplı kraker getirmişti. Annesi ona İncil okurken Roberta da bir termotan süt içiyordu.

Bu işte bir yanlışlık var. Olmadık yiyecekler her zaman olmadık insanlarda. Belki daha sonra garsonluk işine girmemin sebebi budur: doğru yiyecekleri doğru insanlarla eşleştirmek için. Roberta tavuk butlarını orada bıraktı ama daha sonra ziyaret bitince üst kata benim için bir sürü kraker getirdi. Galiba annesi annemle el sıkışmayı reddettiği için üzülmüştü. Ayrıca Mary'nin ayın boyunca homurdanıp durmasıyla ve öğle yemeği getirmemiş olmasıyla ilgili tek bir laf bile etmemesi de hoşuma gitti.

Roberta mayıs ayında, elma ağaçları ağırlaşmış ve beyazlara bürünmüşken ayrıldı oradan. Son gününde, büyük kızların sigara içip radyo eşliğinde dans etmesini seyretmek için meyve bahçesine gittik. Kızların "Twyyyyyaaaa, bebeğimmm!" demeleri önemli değildi. Yere oturup derin derin nefes aldık. Lady Esther. Elma çiçekleri. Bu ikisinden birini ne zaman hatırlasam içlenirim hâlâ. Roberta eve gidiyordu. Kocaman haçla kocaman İncil onu almaya geliyordu, Roberta da bundan hem memnun hem de değil gibiydi. O dört yataklı odada onsuz öleceğimi düşünüyordum, Bozo'nun yanıma bir başka terk edilmiş

ocuk yerleştirmeyi planladığını da biliyordum. Roberta her gün yazacağına söz verdi, çok tatlı bir davranıştı çünkü yalapşap yazmayı bile beceremiyordu, nasıl mektup yazacaktı. Resimler izip ona yollayabilirdim ama adresini vermemişti. Hatırası yavaş yavaş soldu. Boğazları pembe fistolu ıslak çorapları, ciddi ciddi bakan kocaman gözleri, onu kafamda canlandırmaya çalıştığında artık yalnızca bunları hatırlayabiliyordum.

Otobanda tam Kingston çıkışından nceki Howard Johnson's şubesinde tezgâhın arkasında çalışıyordum. Kötü bir iş değıldi. Newburgh'dan buraya yol biraz uzun sürüyordu ama bir kere vardıktan sonra fena değıldi. İkinci gece vardiyasında çalışıyordum, on birden yediye. Gelen giden pek yoktu, sonra altı buçuk civarında bir Greyhound otobüsü kahvaltı için durdu. O saatte güneş restoranın arkasındaki tepelerin üstüne tırmanmış olurdu. Restoran geceleri daha iyi görünüyor, sığınacak bir yeri daha çok andırıyordu ama muşambalardaki bütün çatlakları ortaya ıkrsa da, paspas ocuk ne yaparsa yapsın benekli zemin leş gibi görünse de güneşin içeri dolmasına bayılırdım.

Aylardan ağıstostu ve otobüs yolcuları dışarı dökülüyordu. Burada epey oyalanacaklardı: Tuvalete gidecek, hediyeelik eşyalara ve erp satılan otomatik makinelere bakacaklardı, hemen oturmak hatta yemek yemek bile istemeyeceklerdi. Kahve srahiilerini doldurup elektrikli ocakların üstüne yerleştirmeye çalıştığım sırada gördüm onu. Bölmelerin birin-

de, saçı sakalı birbirine karışmış iki adamla birlikte oturmuş sigara içiyordu. Kendi saçları da o kadar kabarık ve karmakarışık ki yüzünü zar zor seçebiliyordum. Ama o gözler. Onları nerede olsa tanırdım. Uçuk mavi bir atlele şort giymiş, bilezik iriliğinde küpeler takmıştı. Ruj ve kaş kalemi mi demiştiniz. Sığınma evindeki büyük kızlar onun yanında rahibe gibi görünürdü. Saat yediye kadar tezgâhtan ayrılmazdım ama ondan önce kalkarlar diye bölmeyi gözetleyip duruyordum. Yerimi alacak kişi her nasılsa zamanında geldi, ben de fişlerimi elimden geldiğince hızla sayıp istifledim ve çıkışımı yaptım. Bölmelere doğru yürüdüm, gülümsüyor, bir yandan da beni hatırlayıp hatırlamayacağını merak ediyordum. Hatta hatırlamak isteyip istemeyeceğini. St. Bonny's'in hatırlatılmasını ya da orada bulunduğunu kimsenin öğrenmesini istemeyebilirdi. Ben o konudan kimseye bahsetmemiştim mesela.

Ellerimi önlüğümün ceplerine sokup bölmenin arkasına doğru eğilerek onlara baktım.

“Roberta? Roberta Fisk?”

Başını kaldırdı. “Evet?”

“Twyla.”

Bir saniye gözlerini kıstı, sonra “Vay canına,” dedi.

“Beni hatırladın mı?”

“Tabii. Hey. Vay be.”

“Epey oldu,” diyerek kıllı iki adama gülümsedim.

“Evet. Vay canına. Burada mı çalışıyorsun?”

“Evet,” dedim. “Newburgh’da oturuyorum.”

“Newburgh mu? Hadi be!” Herifleri ama sadece herifleri muhatap alarak samimi bir kahkaha attı,

adamlar da onunla birlikte güldü. Gülmekten ve dizlerim üniformamın altından görünürken orada niye dikildiğimi merak etmekten başka ne yapabilirdim ki. Başımın üstündeki mavi beyaz üçgeni, fileli biçimsiz saçlarımı, beyaz mokasenlerin içindeki kalın ayak bileklerimi bakmadan görebiliyordum. Çoraplarımın incelikle ve şeffaflıkla uzaktan yakından ilgisi yoktu. Ben güldükten hemen sonra bir sessizlik oldu. Doldurma sırasının Roberta'ya geçtiği bir sessizlik. Belki beni erkek arkadaşlarıyla tanıştırmak ya da oturup bir kola içmem için davet ederek doldurabileceği bir sessizlik. Onun yerine, bitirdiği sigaraya ekleyerek bir yenisini yaktı ve "Batı kıyısına gidiyoruz," dedi. "Hendrix ile randevusu var."

Yanında oturan delikanlıya doğru rasgele bir tavırla elini salladı.

"Hendrix ha?" dedim. "Şahane. Gerçekten harika. Kadıncağız bugünlerde neler yapıyor?"

Roberta sigarasını içerken öksürdü, iki delikanlı da gözlerini tavana devirdi.

"Hendrix. Jimi Hendrix, dangalak. Kendisi dünyanın en büyük... Aman ya. Unut gitsin."

Kimse bana veda etmeden baştan savılmışım, o yüzden Roberta adına bu işi ben yapayım dedim.

"Annen nasıl?" diye sordum. Gülümsemesi bütün yüzünü kapladı. Yutkundu. "İyi," dedi. "Seninki nasıl?"

"Tablo gibi güzel," diyerek dönüp yürüdüm. Dizlerimin arkası nemliydi. Howard Johnson's günışığında gerçek bir çöplüktü.

James ev terliği kadar rahattır. Pişirdiğim yemekleri severdi, ben de onun kocaman, gürültücü ailesini seviyordum. Hayatları boyunca Newburgh'da yaşamışlardı, öteden beri yuva bellemiş insanlar gibi bahsederlerdi buradan. Babaannesinin, yaşı James'in babasının yaşından büyük bir veranda salıncağı vardır. Sokaklardan, bulvarlardan, binalardan bahsederken onları artık taşımadıkları isimlerle anarlar. A&P süpermarkete hâlâ Rico'nun Bakkalı diyorlar çünkü market bir zamanlar Bay Rico diye birine ait olan bir aile dükkânının binasında. İkili öğretim yapan bölge üniversitesine de belediye sarayı diyorlar çünkü bir zamanlar öyleymiş. Kayınvalidem reçel yapar, turşu kurar, tereyağını da tülbente sarılmış olarak bir mandıradan satın alır. James ile babası balık tutmaktan ve beyzboldan bahsederler. Külüstür bir kayığa dolmuş halde Hudson nehrinde gezindikleri gözümde canlanır. Şimdi Newburgh nüfusunun yarısı devlet yardımıyla geçiniyor ama kocamın ailesi için burası hâlâ maziden kalma bir taşra cenneti. Buzhanelerin, sebze taşıyan atlı arabaların, kömür ocaklarının olduğu, çocukların bahçede ayrıkotu temizlediğı günlerden kalma. Oğlumuz doğduğunda kayınvalidem bana bir zamanlar kendisine ait olan beşik battaniyesini hediye etti.

Ama hatırladıkları kasaba değişmişti artık. Havada süratli bir şey vardı. Fena halde harabeye döndükleri için bedavacıların ve kirayı ödemesi şüpheli kimselerin barınağı haline gelmiş görkemli evler satın alınıyor ve yenileniyordu. Parlak zekâlı IBM çalışanları, oturdukları banliyö semtlerinden yeni-

den şehre taşınıyor, pencerelerine jaluzi taktırıp arka avlularına yeşillik ekiyorlardı. Postadan yeni bir şarküteri açılacağını bildiren bir broşür çıkmıştı. Gurme gıdalar denmiş, zengin IBM cemaatinin isteyeceği türden şeyler sıralanmıştı. Market, kasabanın hemen kıyısındaki yeni alışveriş merkezindeydi, bir gün alışveriş için arabayla oraya gittim, sırf merakımdan. Haziran sonlarıydı. Laleler solduktan, her yer Kraliçe Elizabeth gülleriyle dolduktan sonra. Alışveriş arabamı koridor boyunca itip içine tütsülenmiş istiridye, Robert sosu ve senelerce erzak dolabımda bekleyeceğini bildiğim başka şeyler atıyordum. James'in itfaiyeci maaşını böyle aptalca harcamaktan duyduğum suçluluk ancak Klondike marka dondurma boyunca biraz azaldı. Kayınpederim bu dondurmaları küçük Joseph kadar büyük bir zevkle yerdi.

Kasa sırasında beklerken bir ses duydum. "Twyla!"

Koridorlarda bangır bangır çalan klasik müzikten etkilenmiştim, bana doğru eğilen kadının kıyafetleri de çok çarpıcıydı. Parmaklarında elmaslar, üzerinde şık, beyaz bir yazlık elbise. "Ben Bayan Benson," dedim.

"Ho. Ho. Koca Bozo," diye şakıdı.

Saniyenin binde biri kadar süreyle neden bahsettiğini anlayamadım. Bir demet kuşkonmaz ile en havalısından iki kutu su almıştı.

"Roberta!"

"Yaa."

"Bak şu işe. Roberta."

"Çok iyi gördüm seni," dedi.

“Ben de seni. Neredesin? Burada mısın? Newburgh’da?”

“Evet. Annandale tarafında.”

Başka bir şeyler daha söylemek için ağzımı açıyordum ki kasiyer kız bana seslenerek kasasının boş olduğunu belirtti.

“Dışarıda görüşürüz.” Roberta parmağını sallayıp hızlı kasa kuyruğuna girdi.

Öteberiyi paketledim ve Roberta’nın kuyruktaki ilerleyişine göz atmamak için kendimi tuttum. Howard Johnson’s’ı ve onunla konuşmak için fırsat kollayıp sadece içmeli bir “Vay canına” karşılığı aldığımı hatırlıyordum. Ama beni bekliyordu, kabarık saçları şimdi parlaktı, küçük, güzel biçimli başının etrafında dümdüzdü. Ayakkabıları, elbisesi, her şeyi güzel, yaz havasında ve pahalıydı. Ona ne olduğunu öğrenmek için can atıyordum, nasıl olmuştu da Jimi Hendrix’ten, IBM yöneticileriyle ve doktorlarla dolu bir semt olan Annandale’e geçmişti? Kolay, diye düşündüm. Onlar için her şey ne kolay. Kendilerini dünyanın sahibi zannediyorlar.

“Ne kadar oldu?” diye sordum. “Ne zamandır buradasın?”

“Bir yıldır. Burada yaşayan bir adamla evlendim. Peki sen, sen de evlisin, değil mi? Adının Benson olduğunu söyledin.”

“Evet. James Benson.”

“İyi biri mi bari?”

“İyi mi derken?”

“Ee, öyle mi?” Roberta’nın gözleri bu soruyu samimiyetle sormuş ve bir cevap istiyormuş gibi sakindi.

“Harika biri, Roberta. Harika.”

“Yani mutlusun.”

“Çok.”

“Ne güzel,” dedi başıyla onaylayarak. “Mutlu olmanı ummuştum hep. Çocuk? Mutlaka çocuğun vardır.”

“Bir tane. Oğlan. Ya senin?”

“Dört.”

“Dört mü?”

Güldü. “Üvey. Kocam dul.”

“Ya.”

“Bir dakikan var mı? Gel kahve içelim.”

Klondike’ların eriyeceğini, arabama kadar yürüyüp torbaları bagaja koymanın nasıl da zahmetli olacağını düşündüm. İhtiyacım olmayan bir sürü ıvır zıvır aldığım için bana müstahaktı. Roberta benden bir adım öndeydi.

“Torbalarını benim arabama koy. Hemen şurada.”

Lacivert limuzini o zaman gördüm.

“Kocan Çinli mi?”

“Hayır,” diye güldü. “Şoför o.”

“Amanın. Koca Bozo burada olsaydı da seni görseydi.”

İkimiz de kıkırdadık. İçtenlikle kıkırdadık. Bir anda, bir nabız vuruşu kadarlık zaman içinde, yirmi yıl silinmiş, her şey hızla yeniden aklımıza gelmişti. Meyve bahçesinde dans eden büyük kızlar

(görgüsüzler derdik onlara, Roberta uygarlık tarihi dersinde canavar taş yüzler için kullanılan sözcüğü yanlış duymuştu çünkü),* lop lop patates püreleri, çifter çifter sosisler, ananaslı konserve etler. Kahve dükkânına birbirimize sarılmış halde girdik. Bu sefer birbirimizi gördüğümüze sevinmişken geçen sefer neden sevinmediğimizi anlamaya çalıştım. Bir zamanlar, on iki yıl önce yabancı gibiydik. Yol üstündeki bir Howard Johnson's şubesinde karşılaşan ve birbirlerine söyleyecek hiçbir şeyi olmayan beyaz kız ile siyah kız. Biri mavili beyazlı üçgen bir garson kepi takıyor, diğeri Hendrix'i görmeye gidiyor. Şimdiyse gereğinden fazla ayrı kalmış kız kardeşler gibi davranıyorduk. O kısacık dört ay, zamanda hiçbir şeydi. Ya da belki başlı başına bir şey. Sadece orada olmak, bir arada. Dünyada başka kimsenin bilmediği bir şeyi, nasıl soru sorulmayacağını, inanılması gereken şeye nasıl inanılacağını bilen iki küçük kız. O tereddütte nezaket vardı, cömertlik de. Senin de mi annen hasta? Hayır, bütün gece dans ediyor. Ya... Ve anlayışlı bir baş sallama.

Pencerenin yanındaki bir bölmeye oturduk ve emekliler gibi anılara daldık.

"Okumayı öğrenebildin mi?"

"Bak." Mönüyü aldı. "Günün spesiyali. Kremalı mısır çorbası. Başlangıçlar. İki nokta ve dalgalı bir çizgi. Kiş. Şefin salatası, deniztarağı..."

* Gotik mimaride çörten işlevi gören taştan canavar heykelleri için kullanılan *gargoyle* kelimesi ile *gar girls* (görgüsüzler) ifadesi arasındaki ses benzerliğine işaret ediliyor. (e.n.)

Garson kız geldiği sırada hem gülüyor hem alkışlıyordum.

“Paskalya sepetlerini hatırlıyor musun?”

“Ya onları *tanıştırmaya* çalışmamızı?”

“Annenin iki telefon direğine benzeyen haçı.”

“Seninkinin de o daracık pantolonu.”

O kadar yüksek sesle güldük ki başlar bize döndü, bu da kahkahaları bastırmayı güçleştirdi.

“Şu Jimi Hendrix flörtüne ne oldu?”

Roberta dudaklarıyla bir üfürük sesi çıkardı.

“Öldüğünde aklıma sen geldin.”

“Ah, sonunda adını işittin demek.”

“Sonunda mı? Hadi ama, taşralı bir garson kızdım.”

“Ben de okulu bırakmış bir taşralıyım. Aman ne çılgındık var ya. Bütün o şeylerden nasıl sağ çıktığımı hâlâ bilmiyorum.”

“Ama çıktın.”

“Çıktım. Gerçekten çıktım. Şimdi Bayan Kenneth Norton’ım.”

“Kulağa pek afili geliyor.”

“Öyle.”

“Hizmetçiler falan filan?”

Roberta iki parmağını kaldırdı.

“Ay! Ne iş yapıyor bu adam?”

“Bilgisayar ve ona benzer şeyler. Ne bileyim ben.”

“O günlerden çok fazla şey hatırlamıyorum ama tanrım, St. Bonny’s dün gibi aklımda. Maggie’yi hatırlıyor musun? Hani düşmüştü de o görgüsüzler ona gülmüştü?”

Roberta başını salatasından kaldırıp bana baktı. "Maggie düşmedi," dedi.

"Evet, düştü. Hatırlarsın."

"Hayır Twyla. Onu yere devirdiler. O kızlar Maggie'yi yere itip üstünü başını yırttı. Meyve bahçesinde."

"Ben öyle... Hayır, öyle olmadı."

"Tabii öyle oldu. Meyve bahçesinde. Ne kadar korktuğumuzu hatırlasana."

"Dur bir dakika. Ben bunların hiçbirini hatırlamıyorum."

"Bozo da kovuldu."

"Çıldırılmışsın sen. Ben ayrılırken Bozo oradaydı. Sen benden önce gitmiştin."

"Geri döndüm. Bozo'yu kovduklarında sen orada değildin."

"Ne?"

"İki kere. Bir keresinde on yaşlarındayken bir yıl-
lığına, sonra on dört yaşındayken iki aylığına. İşte o
zaman kaçtım."

"St. Bonny's'den mi kaçtın?"

"Mecburdum. Ne yani? O meyve bahçesinde dans
mı etseydim?"

"Maggie konusunda emin misin?"

"Tabii eminim. Ket vurmuşsun, Twyla. Gerçekten
oldu o iş. O kızların davranış sorunları vardı, bili-
yorsun."

"Hem de nasıl, hem de nasıl. Ama Maggie mese-
lesini niye hatırlayamıyorum?"

“Bana inan. Öyle oldu. Biz de oradaydık.”

“Geri döndüğünde kiminle oda arkadaşı oldun?” diye sordum, sanki öbür kızı tanıyacakmışım gibi. Maggie meselesi beni huzursuz ediyordu.

“Sapıklarla. Geceleri kendi kendilerini gıdıklarlardı.”

Kulaklarım kaşınıyordu, birden eve gitmek istedim. Bütün bunlar çok iyiydi hoştu ama Roberta saçını tarayıp yüzünü yıkayarak, her şey tıkrındaymış gibi davranamazdı. Howard Johnson’s’da beni öyle hor gördükten sonra. Özür de dilememiştii. Hiçbir şey dememiştii.

“Howard Johnson’s’da karşılaştığımızda kafan iyi miydi senin?” Sesimin hissettiğimden daha dostça çıkmasına özen göstermiştim.

“Belki, biraz. Uyuşturucuya asla fazla bulaşmadım. Neden sordun?”

“Bilmem, o sırada beni tanımak istemiyormuşsun gibi davranmıştın da.”

“Ah, Twyla, o günlerde nasıldı biliyorsun: siyah-beyaz. Her şey nasıldı biliyorsun.”

Ama bilmiyordum. Ben tam aksi olduğunu zannediyordum. Otobüsler dolusu siyahla beyaz Howard Johnson’s’a birlikte gelirdi. O zamanlar birlikte gezer dolaşırlardı: öğrenciler, müzisyenler, sevgililer, protestocular. İnsan Howard Johnson’s’da her şeyi görürdü, o günlerde siyahlar beyazlarla gayet iyi geçinirdi. Ama şimdi orada tabağımda iki parça sert domatesten başka bir şey olmadan oturmuş, Klondike’lar eriyecek diye endişelenirken o küçümsemeyi

hatırlamak çocukça görünüyordu. Roberta'nın arabasına gittik, şoförün yardımıyla öteberimi steysin vagonuma taşıdım.

"Bu defa bağlantıyı koparmayalım," dedi.

"Tabii," dedim. "Tabii. Beni ara."

"Arayacağım," dedi, sonra tam direksiyonun başına geçtiğim sırada pencereye doğru eğildi. "Bu arada. Annen. Dans etmeyi bıraktı mı hiç?"

Başımı iki yana salladım. "Hayır. Hiç."

Roberta başıyla onayladı.

"Ya seninki? İyileşti mi?"

Küçük, mahzun bir tebessüm belirdi yüzünde. "Hayır. Hiç iyileşmedi. Bak, beni ara, tamam mı?"

"Tamam," dedim ama aramayacağımı biliyordum. Roberta şu Maggie meselesiyle geçmişimi her nasılsa karmakarışık etmişti. Öyle bir şeyi unutmazdım. Yoksa unuttur muydum?

O sonbahar kavga kapımıza dayandı. Daha doğrusu gazeteler meseleye bu adı veriyordu. Kavga. Irk kavgası. Sözcüğü duyduğumda kafamda bir kuş canlanırdı; MÖ 1.000.000.000 yılına ait büyük, ciyak ciyak bağırان bir kuş. Kanatlarını çırpıyor ve gaklıyor. Kapaksız gözlerini üzerinizden hiç ayırmıyor. Bütün gün tiz çığlıklar atıyor, geceleri de çatılarda uyuyor. Sabahları sizi uyandırıyor, *Today* programından saat on bir haberlerine kadar korkunç varlığıyla size eşlik ediyor. Bir günü diğerinden ayırt edemiyordum. Güçlü hisler duymam gerektiğini biliyordum ama ne hissedeceğimi kestiremiyordum, James'in de bir yar-

dımı dokunmuyordu. Joseph ortaokuldan alınıp ücra bir yerdeki başka bir ortaokula nakledilecek çocuklar arasındaydı, ben de bunun iyi bir şey olduğunu sanıyordum ama sonra kötü bir şey olduğunu duydum. Bilmiyordum yani. Bana bütün okullar çöplük gibi görünüyordu, birinin daha sevimli durmasının fazla bir ehemmiyeti yoktu. Ama gazetelerde varsa yoksa bu konuydu, sonra çocuklar huzursuzlanmaya başladı. Üstelik daha ağustos ayındaydık. Okullar açılmamıştı bile. Joseph'in öbür okula gitmekten korkabileceğini düşünmüştüm ama korkmuş gibi bir hali yoktu, ben de unuttum, ondan sonra bir gün bir baktım, arabayla Hudson Caddesi'nden, siyahlarla beyazları bütünleştirmeye çalıştıkları okulun önünden geçiyorum. Yürüyüş yapan kadınlar gördüm. Kadınların arasında kanlı canlı ve önünde de annesinin haçından bile büyük bir pankartla kim olsa beğenirsiniz? Pankartta ANNELERİN HAKLARI VARDIR! yazıyordu.

Yola devam ettim, sonra fikrimi değiştirdim. Sokağın etrafından dolaştım, yavaşladım ve kornaya bastım.

Roberta sese döndü, beni görünce el salladı. Ben ona el sallamadım ama bir yere de kıpırdamadım. Pankartını kadınlardan birine verip arabamı park ettiğim yere geldi.

"Selam."

"Ne yapıyorsun?"

"Nöbet tutuyorum. Ne yapıyormuşum gibi görünüyor?"

“Ne için?”

“Ne demek ne için? Çocuklarımı alıp bu mahallenin dışında bir yere yollamak istiyorlar. Hiçbiri gitmek istemiyor.”

“Ne olmuş başka bir okula gideceklerse? Oğlumu da naklediyorlar, ben aldırmiyorum. Sen neden aldırarsın?”

“Mesele bizimle ilgili değil Twyla. Seninle ve benimle ilgili değil. Mesele çocuklarımızla ilgili.”

“Çocuklarımızdan âlâ biz mi olur?”

“İyi, burası özgür bir ülke.”

“Henüz değil ama olacak.”

“Bu da ne demek? Sana bir şey yapmıyorum ki.”

“Gerçekten öyle mi düşünüyorsun?”

“Düşünmüyorum, biliyorum.”

“Hangi akla hizmet senin farklı olduğunu sandım bilmem.”

“Hangi akla hizmet senin farklı olduğunu sandım bilmem.”

“Şunlara bak,” dedim. “Bir bak. Kendilerini kim sanıyor bunlar? Buranın sahibiymiş gibi üşüşmüşler. Şimdi de çocuğumun hangi okula gideceğine karar verebileceklerini sanıyorlar. Şunlara bir bak, Roberta. Hepsi birer Bozo.”

Roberta dönüp kadınlara baktı. Hemen hemen hiçbir kırıdamıyordu şimdi, bekliyorlardı. Hatta bazıları ufak ufak bize doğru gelmeye başlamıştı. Roberta gözlerinin ardındaki bir buzdolabından baktı bana. “Hayır, değiller. Sadece anne onlar.”

“Ben neyim peki? İsviçre peyniri mi?”

“Eskiden saçlarını kıvırırdım senin.”

“Ellerinin saçlarıma dokunmasından nefret ederdim.”

Kadınlar hareket halindeydi. Yüzlerimiz onlara saldırgan görünmüştü elbette, kendilerini bir polis arabasının önüne ya da daha iyisi arabamın içine atıp beni ayak bileklerimden tuttukları gibi sürüklemek için sabırsızlanır gibi bir halleri vardı. Sonra arabamın çevresini sardılar, arabayı yavaşça, yavaşça sallamaya başladılar. Yanlamasına gidip gelen bir yoyo gibi ileri geri sallanıyordum. Gayri ihtiyari Roberta’ya uzandım, tıpkı meyve bahçesinde onları seyrettiğimizi gördükleri ve oradan kaçmak zorunda kaldığımız o eski günlerdeki gibi; birimiz düşerse diğeri de kalıp tekme savurur, tırmalardı, ikimiz de diğeri geride bırakıp kaçmazdık. Kolum arabanın pencesinden dışarı fırladı ama orada onu tutacak bir el yoktu. Roberta arabada bir o yana bir bu yana sallanmamı seyrediyordu, yüzü sakindi. Çantam arabanın koltuğundan kayıp gösterge panelinin altına düştü. Arabalarında Tab* içmekle meşgul dört polis mevzuya nihayet aydı, kadınların arasından kendilerine ite kaka yol açarak yanımıza geldiler. Alçak sesle ve kararlılıkla konuştular. “Tamam hanımlar. Sıraıza geçin ya da sokaklardan çekilin.”

* Coca Cola’nın 1960’lar ve 70’lerde revaçta olan ilk diyet cola markası. (e.n.)

Kimileri kendiliğinden uzaklaştı, diğerlerinin ise arabanın kapılarından ve kaportadan zorla uzaklaştırılması gerekti. Roberta kıpırdamadı. Gözlerini ayırmadan bana bakıyordu. Kontağı çevirmek için uğraşıyordum ama vites hâlâ sürüş konumunda olduğundan marş bir türlü basmıyordu. Sallantı yüzünden indirim kuponlarım arabanın her yanına saçıldığından koltukların üzeri karman çormandı, çantam da yerde yatıyordu.

“Belki ben artık farklıyım, Twyla. Ama sen değilsin. Sen yere düşmüş yaşlı, zavallı bir siyah kadını tekmeleyen devlet korumasındaki çocuksun hâlâ. Siyah bir kadını tekmeledin ama bana bağnaz diyecek kadar yüzsüzsün.”

Kuponlar her yere saçılmıştı, çantamın içi dışına çıkmış, içindekiler panelin altına yığılmıştı. Roberta ne diyordu böyle? Siyah mı? Maggie siyah değildi.

“Maggie siyah değildi,” dedim.

“Bok değildi! Onu tekmeledin. İkimiz de tekmeledik. Çılgılık dahi atamayan siyah bir kadını tekmeledin.”

“Yalancı!”

“Sensin yalancı! Evine gidip bizi kendi halimize bıraksan nasıl olur, ha?”

Arkasını döndü, ben de lastikleri cayırdatarak kaldırımından uzaklaştım.

Ertesi sabah garaja gittim, küçük portatif televizyonumuzun eve gelirken içinde taşındığı karton kutunun yan tarafını kestim. Yeterince büyük sayılmaz-

dı ama biraz uğraştıktan sonra eli yüzü düzgün bir pankart hazırlamayı başardım. Beyaz fon üzerine kırmızı spreyci boyayla yazılmış harflerle: ÇOCUKLARIN DA****. Niyetim sadece okula gidip pankartımı yolun karşısında nöbet tutan ineklerin görebileceği bir yere tutturmaktı ama oraya vardığımda on kadar kişi çoktan toplanmış yolun karşısındaki inekleri protesto ediyordu. Polisten izin falan da almışlardı. Sıraya girdim, Roberta'nın grubu kendi sıralarında uygun adım yürürken, biz de kendimizinkinde uygun adım yürüdük. O ilk gün hepimiz pek vakurduk, diğer taraf yokmuş gibi davranıyorduk. İkinci gün hakaretimiz laflar ve el kol hareketleri ortaya çıktı. Ama hepsi bu kadardı. İnsanlar zaman zaman pankart değiştirse de Roberta asla değiştirmiyordu, keza ben de. Aslında benim pankartım onunki olmandan bir anlam ifade etmiyordu. "Çocukların da ne?" diye sordu benim tarafımdaki kadınlardan biri. Gayet aşıkârmış gibi, "Hakları var," dedim.

Roberta varlığının farkında olduğunu hiçbir şekilde belli etmiyordu, sonunda orada olduğumu belki de bilmediği geldi aklıma. Yürüyüş sırasında hızımı değiştirmeye başladım, bir an milleti iterek öne geçiyor, sonra ayağımı sürüyüp geride kalıyordum ki Roberta'yla ikimiz kendi sıralarımızın sonuna aynı anda varalım; böylece dönüşlerimizde bir an gelecek yüz yüze bakacaktık. Buna rağmen, beni görüp görmediğini, pankartımın onun için olduğunu bilip bilmediğini anlayamadım. Ertesi gün, kararlaştırılan toplanma saatinden önce gittim oraya. Yeni eserimi ortaya çıkarmak için Roberta'nın görünmesini bek-

ledim. O, ANNELERİN HAKLARI VARDIR! pankartını kaldırır kaldırmaz, ben de yeni pankartımı sallamaya başladım. Üstünde SEN NEREDEN BİLECEKSİN? yazıyordu. İşte bunu gördüğünü biliyordum ama artık müptelası olmuştum. Pankartlarım her geçen gün daha delice bir hal alıyordu, benim tarafımdaki kadınlar kaçığın teki olduğuma karar verdi. Çığlık çığlığa bağırان zekâ dolu pankartlarımı bir türlü anlayamıyorlardı.

Kraliyet ailesine yaraşacak bir kırmızıya boyanmış, üstünde kocaman siyah harflerle ANNEN İYİ Mİ? yazan bir pankart getirdim. Roberta öğle yemeğİ molasına çıktı ve ne o günün sonrasında ne de sonraki günler bir daha geri dönmedi. Ben de iki gün sonra ayağımı kestim, özleendiğimi sanmıyorum, pankartlarımı kimse anlamıyordu zaten.

Berbat bir altı haftaydı. Derslere ara verildi, Joseph ekime kadar şu ya da bu hiçbir okula gitmedi. Çocuklar, herkesin çocuğı, şahane bir şey olacağını sandıkları bu uzatmalı tatilden çok geçmeden sıkıldılar. Gözleri kapanana dek televizyonun başından ayrılmıyorlardı. Diğer annelerin mutlaka yapmamız gerektiğini söylediğı üzere iki sabahı oğluma ders vererek geçirdim. İki defa, geçen yıl teslim etmediğı bir ödevi açtım. İki defasında da yüzüme baka baka esnedi. Diğer anneler çocuklar derslerden geri kalmasın diye oturma odalarında toplu dersler düzenliyordu. Çocukların hiçbirİ dikkatini toplayamıyordu, böylece herkes yavaş yavaş yarışma programı *The Price is Right* ile komedi dizisi *The Brady Bunch*'a geri döndü. Okullar nihayet açıldığında bir-iki defa

kavga çıktı, arada sırada sokaklarda sirenler kükrüyordu. Albany'den bir sürü fotoğrafçı gelmişti. Tam ABC bir haber ekibi göndereceği sırada çocuklar hiç ama hiçbir şey olmamış gibi yatışiverdi. Joseph, SEN NEREDEN BİLECEKSİN? pankartımı odasına astı. ÇOCUKLARIN DA**** pankartıma ne olduğunu bilmiyorum. Galiba kayınpederim üstünde balık temizledi. Durmadan bizim garajda ufak tefek işler yapardı. Beş çocuğunun beşi de Newburgh'da yaşıyor, kayınpederim de fazladan beş evi varmış gibi davranıyordu.

Joseph liseden mezun olduğunda gözlerim ister istemez Roberta'yı aradı ama onu görmedim. Arabada söylediği şey kafama fazla takılmıyordu. Tekmeleme kısmını demek istiyorum. Öyle bir şey yapmadığımı biliyordum, öyle bir şey yapamazdım. Ama Maggie'nin siyah olduğunu söylemişti, işte orası kafamı kurcalıyordu. Düşündükçe bir türlü emin olamıyordum. Katran karası değildi, onu biliyordum, öyle olsa hatırlardım mutlaka. Hatırladıklarım, o çocuk şapkası ile yarım daire biçiminde bacaklardı. Irk meselesi konusunda içime su serpmek için uzun süre uğraştım, sonunda gerçeğin ayan beyan ortada olduğu ve Roberta'nın da bunu bildiği kafama dank etti. Maggie'yi tekmelememiştim, görgüsüzlere katılıp o kadına tekme atmamıştım ama bunu yapmak istemişim, orası kesin. Olanları seyretmiş, asla yardım etmeye yeltenmemiş ve asla yardım çağırmamıştık. Maggie, dans eden annemdi. Sağır, diye düşünmüştüm, ve ahmak. İçinde kimse yok. Gece ağladığınız takdirde sizi duyabilecek kimse yok. Size işinize ya-

rayabilecek önemli bir şey söyleyebilecek kimse yok. Yürürken sallanıyor, kaykılıyor, dans ediyor. Görgüsüzler onu yere devirip itip kakmaya başladığında Maggie'nin bağırmayacağını biliyordum, bağıramazdı, tıpkı benim gibi ve bundan memnun olmuştum.

Ağaç almamaya karar verdik çünkü Noel kayınvalidemin evinde kutlanacaktı, neden iki evde birden Noel ağacı olsundu? Joseph, New Paltz'daki SUNY'deydi,* tasarruflu davranmak zorundaydık, öyle diyorduk. Ama son dakikada fikrimi değiştirdim. O kadar da kötü olamazdı. Böylece şehirde oraya buraya koşturup ağaç aradım, küçük ama yayvan bir şey istiyordum. Sonunda bir yer bulabildiğimde kar yağmaya başlamıştı ve vakit çok geç olmuştu. Dünyanın en önemli alışverişini yapıyormuşum gibi uzun uzun oyalandım, ağaç satan adam benden bıktı usandı. Sonunda bir tane seçtim, arabanın bagajının üstüne bağlattım. Yola düştüm, arabayı yavaş sürüyordum çünkü kum kamyonları henüz iş başı yapmamıştı ve kar yağışı yeni başlamışken sokaklar insanı öldürebilirdi. Şehir merkezinde caddeler geniş ve Newburgh Oteli'nden çıkan kalabalık hariçinde epey ıssızdı. Şehrin mukavvadan ve pleksiglastan inşa edilmemiş tek oteli. Bir partiden çıkıyorlardı muhtemelen. Karda bir araya toplanan erkekler kuyruklu ceketler giymişti, kadınların üstünde de kürkler vardı. Paltolarının altından parlak şeyler ışıldıyordu. Onlara bakmak beni yordu. Yorgundum, yorgundum, yorgundum. Bir sonraki köşede, pence-

* New York Eyalet Üniversitesi. (e.n.)

resinde halka halka kâğıt çanlar bulunan küçük bir kafeterya vardı. Arabayı durdurdum ve içeri girdim. Bir kahve ve yirmi dakikalık huzur için sadece, ardından eve gidip Noel arifesinden önce her şeyi bitirmeye çalışacaktım.

“Twyla?”

İşte oradaydı. Gümüş renkli bir gece elbisesi ve koyu renk bir kürk giymişti. Yanında bir adam, bir de kadın vardı; adam sigara makinesine atmak için bozuklukları ayırmaya çalışıyordu. Kadın bir ezgi mırıldanıyor, tırnaklarıyla tezgâhta tempo tutuyordu. Hepsi biraz çakırkeyif görünüyordu.

“Bak şu işe. Sensin demek.”

“Nasılsın?”

Omuz silktim. “İyiyim. Bitkinim. Noel işleri.”

“Normal kahve mi?” diye seslendi kadın tezgâhtan.

“Olur,” diye cevap verdi Roberta, sonra da ekledi.

“Beni arabada bekle.”

Bölmede yanıma kaydı. “Sana bir şey söylemem gerekiyor, Twyla. Seni bir daha görürsem söylemeye karar vermiştim.”

“Bir şey duymamayı tercih ederim, Roberta. Artık bir önemi yok zaten.”

“Hayır,” dedi. “O konuda değil.”

“Çok geç kalma,” dedi kadın. Elinde iki kahve taşıyordu, kafeteryadan çıktıkları sırada adam da sigara paketinin naylonunu açıyordu.

“St. Bonny’s ve Maggie hakkında.”

“Aman, rica ederim.”

“Dinle beni. Maggie’nin siyah olduğunu düşünüyordum, gerçekten. Orasını uydurmadım. Gerçekten öyle düşünüyordum. Ama şimdi emin olamıyorum. Tek hatırladığım yaşlı olduğu. Çok yaşlıydı. Ve konuşamadığı için... Şey, biliyorsun işte, deli olduğunu zannederdim. Annem gibi o da bir devlet kurumunda büyümüştü, benim de başıma aynı şeyin geleceğini düşünüyordum. Ve sen haklıydın. Onu tekmelemedik. Görgüsüzler yaptı. Sadece onlardı. Ama şey, ben de yapmak istedim. O kızların Maggie’nin canını iyice yakmasını istedim. Sana biz de yaptık dedim. Seninle ben. Ama bu doğru değil. Bu yükü sırtında taşımanı istemem. Sadece... O gün onu tekmelemeyi o kadar istemiştik ki. İstemek yapmaktır.”

Gözlerinin sulanmasının sebebi içtiği içkilerdi herhalde. Bana da öyle olur. Bir kadehçik şarap, ondan sonra da ufacık bir şey yüzünden hüngür hüngür ağlamaya başlarım.

“Çocuktuk, Roberta.”

“Evet. Evet. Biliyorum, sadece çocuktuk.”

“Sekiz yaşındaydık.”

“Sekiz.”

“Ve yalnızdık.”

“Korkmuştuk da.”

Ayasının köküyle yanaklarını silip gülümsedi. “Şey, söylemek istediklerim bu kadardı.”

Başımla onayladım, kâğıt çanları geçerek kafeteryadan çıkıp karların içine karışan sessizliği nasıl dolduracağımı bilemedim. Kar yağışı şiddetlenmişti.

Evin yolunu tutmadan önce kum kamyonlarını beklememin iyi olacağını düşündüm.

“Teşekkür ederim, Roberta.”

“Ne demek.”

“Annemi söylemiş miydim sana, dans etmekten hiç vazgeçmedi.”

“Evet. Söyledin. Benimkine gelince, o da hiç iyileşmedi.” Roberta ellerini masa örtüsünden kaldırıp avuçlarıyla yüzünü örttü. Açtığında bu defa gerçekten ağlıyordu. “Boktan bir iş, Twyla. Boktan boktan boktan. Maggie’ye ne olmuştu dersin?”

Nobel ve Pulitzer Ödüllü Toni Morrison'un kaleme aldığı ilk ve tek öyküsü *Resitatif*, okurlarını kadim bir bulmacanın çözümüne davet eden yazınsal bir deneydir.

Morrison farklı ırksal kimlikler üzerine inşa edilmiş iki başkarakterli bu öyküde her türlü ırksal kodu, anıştırmayı ve klişeyi belirsizleştirmeyi amaçlayarak okuru çözümsüz görünen bir oyuna dahil eder.

Okuma deneyiminin başlı başına ırkçılık karşıtı bir edime dönüştüğü bu çokkatmanlı öyküsünde Morrison, karakterlerin renkleri de dahil, bulanıklaştırdığı tüm ırksal, sınıfsal ve toplumsal farklılıkların keskin çizgilerinde usta bir ip cambazı misali gezinirken, bir yazar olarak omuzlarında taşıdığı sorumluluğu bir nebze de olsa okurlarıyla paylaşma çağrısında bulunur.

Zadie Smith ise kendi deneyiminden yola çıktığı derin okumasıyla okurları düşecekleri tuzaklara karşı uyararak ve öykünün derinliği hakkında ipuçlarını sererek adeta bir kılavuz görevi görür. Değişen siyasal iklimin ve zamanın ötesinde bir armağan...

ISBN 978-625-737-074-5

📖 selyayincilik f selyayin 📱 selyayincilik
www.selyayincilik.com